

Załącznik do Uchwały Nr XXVII/263/2016
Rady Gminy Mszana Dolna
z dnia 30 września 2016 r.

STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DLA GMINY MSZANA DOLNA NA LATA 2016-2021

INSTYTUT BADAŃ I ANALIZ SPOŁECZNYCH „DIAGNOSIS”

LUSZOWICE, UL. GÓRNA 29A, 32-500 CHRZANÓW,

e-mail: zespól_badawczy@wp.pl

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWY PRAWNE W ZAKRESIE PLANOWANIA POLITYKI SPOŁECZNEJ W UNII EUROPEJSKIEJ	5

3.	DOKUMENTY PROGRAMOWE POLITYKI SPOŁECZNEJ	6
4.	OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY MSZANA DOLNA	11
5.	STRUKTURA DEMOGRAFICZNA	13
6.	SYSTEM EDUKACJI	26
7.	ZDROWIE	30
8.	BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	32
9.	RYNEK PRACY I BEZROBOCIE	35
10.	SYTUACJA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	42
11.	PRZEMOC W RODZINIE	50
12.	PROBLEM ALKOHOLOWY	53
13.	WSPIERANIE RODZINY	56
14.	POMOC SPOŁECZNA. ZAGROŻENIE MARGINALIZACJĄ I WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM	58
14.	PROGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH I CELÓW STRATEGICZNYCH	65
15.	MONITORING I EWALUACJA	67
16.	PLANOWANIE SPOŁECZNE W STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	69
17.	METODA TWORZENIA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	70
18.	IDENTYFIKACJA CELU GENERALNEGO I PRIORYTETÓW STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	72
19.	WSKAŹNIKI REALIZACJI CELÓW	76
20.	PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE, ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	81
21.	RAMY FINANSOWANIA DZIAŁAŃ OKREŚLONYCH W STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DLA GMINY MSZANA DOLNA NA LATA 2016-2021	88
22.	SPIS TABEL	89
23.	SPIS WYKRESÓW	90
24.	SPIS MAP	91

I CZĘŚĆ WSTĘPNA

CZĘŚĆ WSTĘPNA ZAWIERA ELEMENTARNE INFORMACJE
DOTYCZĄCE ZASAD KONSTRUOWANIA DOKUMENTU.
PRZEDSTAWIONE W NIEJ ZOSTAŁY ASPEKTY PRAWNE,
BĘDĄCE PODSTAWĄ DZIAŁANIA SAMORZĄDU LOKALNEGO,
NA KTÓRYCH OPIERA SIĘ LOKALNA POLITYKA SPOŁECZNA.

1. Wstęp

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych stanowi podstawę w procesie planowania społecznego. Opracowanie i realizacja Strategii Rozwiązywania Problemów

Społecznych wynika z obowiązku prawnego nałożonego na samorząd gminny na mocy Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. O potrzebie stworzenia strategii decyduje także środowisko lokalne, które wykazuje duże zainteresowanie problemami społecznymi w swoim otoczeniu.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Mszana Dolna wskazuje istotne kwestie społeczne, z jakimi zmagają się mieszkańcy, a także wytycza: cele strategiczne projektowanych zmian, kierunki działań na rzecz niwelowania zjawisk społecznie niepożądanych oraz zajmuje się tworzeniem mechanizmów wzmacniających efektywność dokonywanych zmian. Wskazuje również na sposób realizacji podejmowanych przedsięwzięć realizowanych w ramach strategii, określa ramy finansowe oraz wskaźniki realizacji działań. Strategia jest dokumentem stworzonym na okres sześcioletni i dlatego niezbędny jest jej stały monitoring i ewaluacja realizowanych zadań. Działania te będą pomocne w dostosowywaniu celów i zadań przewidzianych do wykonania w kolejnych etapach realizacji w zależności od zmieniających się potrzeb społecznych.

Rozwój gminy opiera się na kształtowaniu celów polityki społecznej, uznając jednocześnie za J. Auleytnerem¹ za fundamentalne dziedziny polityki społecznej następujące jej obszary:

- politykę ludnościową i rodzinną
- politykę w dziedzinie zatrudnienia, płac, warunków i ochrony pracy
- politykę mieszkaniową
- politykę w zakresie ochrony zdrowia
- politykę oświatową
- politykę kulturalną
- politykę w zakresie zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej
- politykę w zakresie bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania szeroko rozumianym zjawiskom dezorganizacji społecznej oraz patologii społecznej

¹ Auleytner J., Polska polityka społeczna. Ciągłość i zmiany. Warszawa 2004

Prezentacja wyników badań dotycząca mieszkańców Gminy Mszana Dolna poszukujących wsparcia w tutejszym ośrodku pomocy społecznej, w oparciu o ustawę o pomocy społecznej oraz inne pokrewne ustawy, składa się z analizy dokumentów pozyskanych z tutejszego ośrodka. Do opracowania strategii wykorzystano: materiały sprawozdawcze z Powiatowego Urzędu Pracy, z Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie oraz Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności, dane z Urzędu Gminy (z poszczególnych jego wydziałów), dane Policji, dane oświatowe, dane z Głównego Urzędu Statystycznego a także dokumenty programowe polityki społecznej.

2. Podstawy prawne w zakresie planowania polityki społecznej w Unii Europejskiej

W ramach polityki strukturalnej i Europejskiego Funduszu Społecznego istnieją regulacje podejmowane przez Radę, Parlament i Komisję Europejską, dotyczące Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej oraz polityki społecznej i wsparcia społecznego.

- Rozporządzenie Rady z dnia 21 czerwca 1999r. wprowadzające ogólne przepisy dotyczące Funduszy Strukturalnych (1260/99 WE),
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 czerwca 1999 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (1783/99WE),
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 1999 w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego (1784/99WE),
- Rozporządzenie Rady z dnia 21 czerwca 1999r. dotyczące koordynacji pomocy w ramach strategii przedakcesyjnej dla krajów ubiegających się o członkostwo w Unii Europejskiej oraz zmieniające rozporządzenie 3906/89EWG (1266/99WE),
- Rozporządzenie Rady z dnia 21 czerwca 1999r. ustanawiające Instrument Przedakcesyjnej Polityki Strukturalnej (1267/1999WE).

3. Dokumenty programowe polityki społecznej

Na poziomie europejskim i międzynarodowym:

1. „Europa 2020” jest nową strategią gospodarczą Unii Europejskiej zastępującą Strategię Lizbońską. Strategia „Europa 2020” skupia się wokół trzech powiązanych ze sobą priorytetów:

- a. Rozwój inteligentny (rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji).
- b. Rozwój zrównoważony (wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej).
- c. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną).

2. Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych ratyfikowana przez Prezydenta Polski w roku 2012 ma na celu popieranie, ochronę i zapewnienie pełnego i równego korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności przez wszystkie osoby niepełnosprawne oraz popieranie poszanowania ich przyrodzonej godności. Dokument kładzie nacisk na prowadzenie konsultacji z osobami niepełnosprawnymi w zakresie spraw związanych z osobami niepełnosprawnymi oraz angażowanie tych osób, w tym niepełnosprawnych dzieci, w te procesy, za pośrednictwem reprezentujących je organizacji.

Na poziomie krajowym:

1. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030”, której głównym celem jest rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia, szczególnie osób z grup będących w gorszym położeniu na rynku pracy, rozwój ekonomii społecznej, kształcenie ustawiczne, poprawę dostępności zasobów mieszkaniowych, wsparcie rodzin w opiece nad dzieckiem, rozwój form i metod pracy z rodziną w kryzysie, wprowadzenie nowych form opieki nad osobami niesamodzielnymi, tworzenie modelu kompleksowego wsparcia osób starszych

2. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego (SRKL), której głównym celem jest rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez wydobywanie potencjałów osób w taki sposób, by mogły w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym na wszystkich etapach życia.

3. Krajowy Program Reform (KPR), jest to kluczowy element wdrażania „Europy 2020”, którego głównym celem jest budowa trwałych podstaw wzrostu gospodarczego, przyłączeniu celów unijnych z priorytetami krajowymi.

4. Krajowy Program Przeciwdziałaniu Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020 (MRPiPS). Celem głównym Programu jest ograniczenie ubóstwa i wykluczenia społecznego poprzez działania zmierzające do zwiększenia aktywności społecznej, oraz zwiększenia gotowości do podejmowania pracy, a tym samym poprawy poziomu zatrudnienia. W programie wskazano pięć celów operacyjnych:

- a. Usługi dla aktywności i profilaktyki – ograniczenie wykluczenia dzieci i młodzieży,
- b. Gwarancje dla przyszłości młodzieży – stworzenie szansy dla młodzieży na wejście w rynek pracy,
- c. Aktywna osoba, zintegrowana rodzina, odpowiedzialne lokalne środowisko,
- d. Zapobieganie niepewności mieszkaniowej,
- e. Seniorzy – bezpieczni, aktywni i potrzebni.

Inne działania i programy rządowe:

- Wsparcie dla bezrobotnych najbardziej oddalonych od rynku pracy (MRPiPS),
- Wsparcie rodzin z dziećmi oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej (MRPiPS),
- Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu poprzez wspieranie aktywności organizacji pozarządowych (MRPiPS),
- Zmiana zasad podlegania ubezpieczeniu społecznemu wobec niektórych rodzajów wykonywania pracy (MRPiPS),
- Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych (MRPiPS),
- Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego młodzieży (MRPiPS/OHP),
- Wspieranie rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej poprzez zapewnienie funkcji socjalnej szkoły (MEN),
- Wsparcie dla opiekunów osób niepełnosprawnych (MRPiPS),
- Rozwój sektora ekonomii społecznej (MRPiPS),
- Zmiany w systemie pomocy społecznej (MRPiPS),
- Pomoc państwa w zakresie dożywiania (MRPiPS).

Na poziomie regionalnym:

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 „Małopolska 2020. Nieograniczone możliwości”. Przyjęta przez Sejmik 26 września 2011 r., wyznacza cele, które – jako społeczność regionalna — możemy i chcemy osiągnąć w perspektywie roku 2020. Jej cel to: „Małopolska atrakcyjnym miejscem życia, pracy i spędzania czasu wolnego, europejskim regionem wiedzy i aktywności, silnym wartościami uniwersalnymi, tożsamością i aspiracjami swoich mieszkańców, świadomie czerpiącym z dziedzictwa i przestrzeni regionalnej, tworzącym szanse na rozwój ludzi i nowoczesnej gospodarki”.²

Na poziomie lokalnym:

Strategia Rozwoju Gminy Mszana Dolna na lata 2007-2015.

Do akt prawnych mających istotny wpływ na konstrukcję niniejszego dokumentu jak i monitoring przyszłych działań należą:

- 1) Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2015 poz. 1515 z późn.zm.), regulująca zakres i charakter zadań spoczywających na gminie, m.in. ochronę zdrowia, pomoc społeczną, gminne budownictwo mieszkaniowe, edukację publiczną, współpracę z organizacjami pozarządowymi.
- 2) Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn.zm.).
- 3) Ustawa z dnia 28 listopada 2003r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jednolity Dz. U z 2015 r., poz.114 z późn.zm.).
- 4) Ustawa z dnia 13 czerwca 2003r. o zatrudnieniu socjalnym (tekst jednolity Dz. U. 2011, Nr 43, poz. 225 z późn.zm.).
- 5) Ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2015, poz. 332 z późn.zm.).
- 6) Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2011, Nr 231, poz. 1375, z późn.zm.).
- 7) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. 2014, poz.1118 z późn. zm.)
- 8) Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jednolity Dz. U. 2015r., poz. 149 z późn. zm.).

² <http://www.malopolskie.pl/RozwojRegionalny>

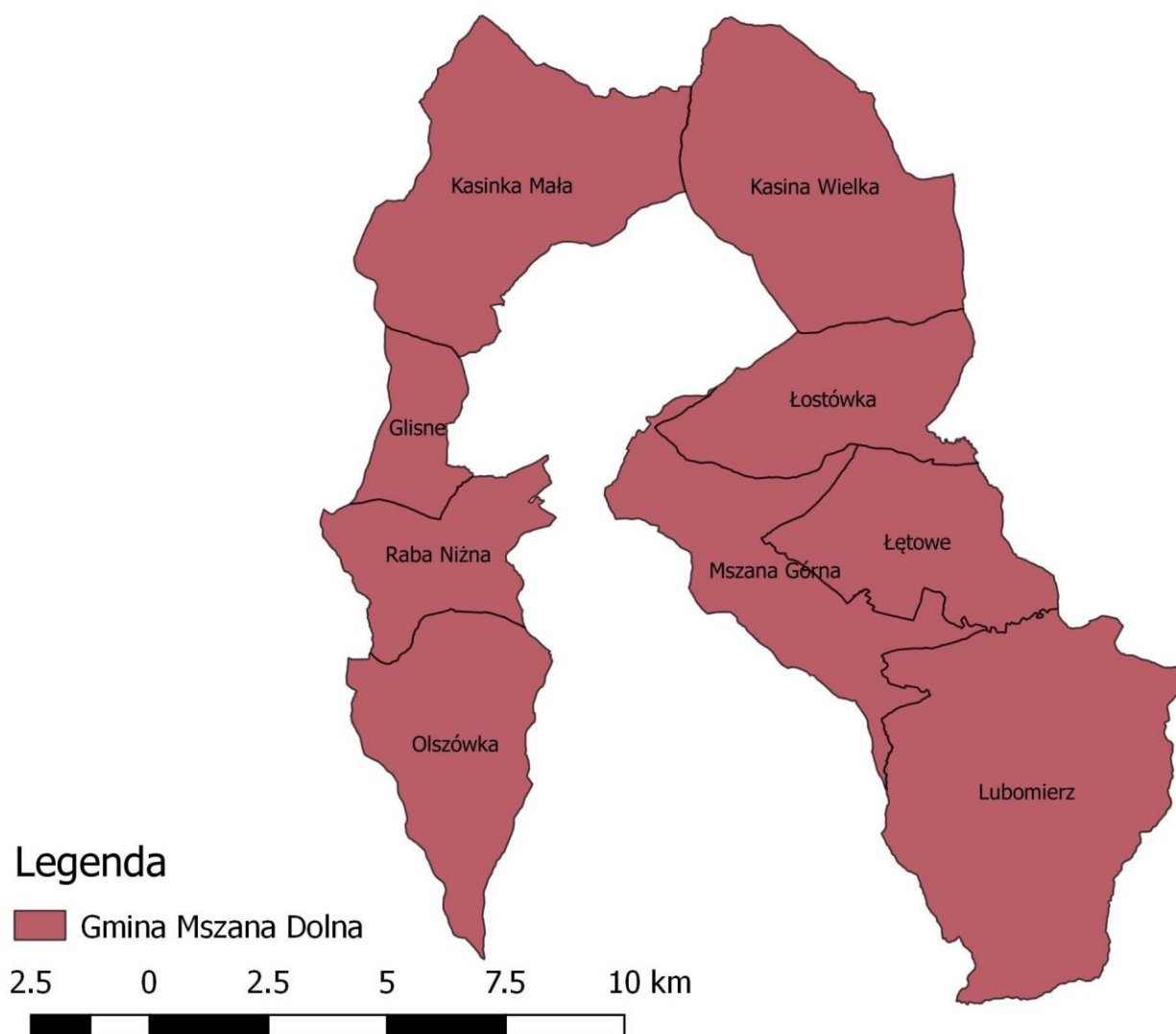
- 9) Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. 2015, poz. 581 z późn. zm.).
- 10) Ustawa z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity Dz. U. 2012r., poz. 1356 z późn. zm.).
- 11) Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2015, z późn. zm.).
- 12) Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2015 poz. 2082, z póź. zm.).
- 13) Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2015 r. poz. 2156 oraz z 2016 r. poz. 35 i 64, z późn. zm.).
- 14) Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci (Dz.U. z 2016 r. poz.195)
- 15) Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (Dz.U.2014r., poz.1863)
- 16) Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2016 r. poz. 169, z późn. zm.)

II CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

4. Ogólna charakterystyka Gminy Mszana Dolna

Gmina Mszana Dolna, znajduje się w południowej Polsce, w województwie małopolskim, w powiecie limanowskim. Gmina liczy 9 miejscowości: Glisne, Kasina Wielka, Kasinka Mała, Lubomierz, Łętowe, Łostówka, Mszana Górna, Olszówka i Raba Niżna. Zajmuje powierzchnię 17 002 ha, stanowiąc 17,9% powierzchni powiatu limanowskiego.

Mapa 1. Podział administracyjny gminy

Źródło: opracowanie własne

Ze względu na charakter zagospodarowania, największą powierzchnię stanowią użytki rolne tj. 51,1% powierzchni gminy. Grunty zabudowane to 2,9% powierzchni, a grunty leśne, zadrzewione i zakrzewione - 44,9%.

Tabela 1. Powierzchnia użytkowa (ha) Gminy Mszana Dolna (2014)

	Powierzchnia ogółem	Użytki rolne razem	Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione razem	Grunty pod wodami razem	Grunty zabudowane i zurbanizowane razem	Nieużytki	Tereny różne
Powiat limanowski	95123	50741	39834	723	3580	238	7
Gmina Mszana Dolna	17002	8686	7627	124	495	64	6
% W gminie	100,0	51,1	44,9	0,7	2,9	0,4	0,0
% W powiecie	17,9	9,1	8,0	0,1	0,5	0,1	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

5. Struktura demograficzna

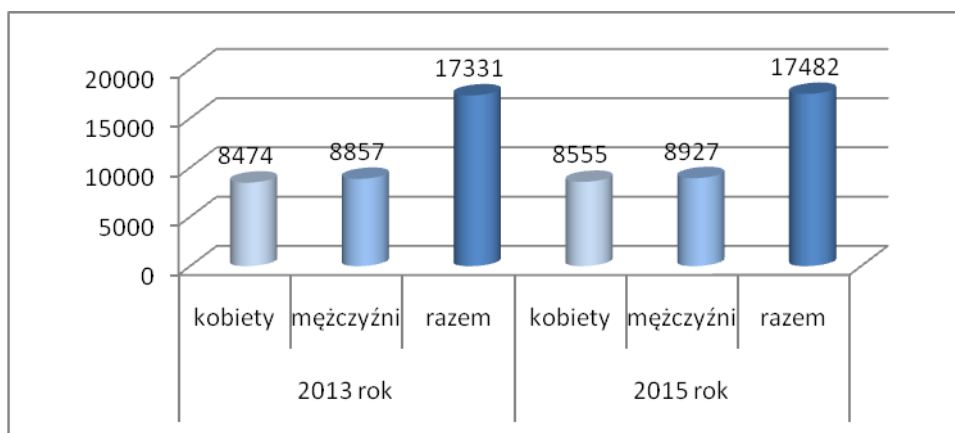
Wiedza o mieszkańcach i szczegółowa diagnoza aktualnej sytuacji demograficznej w gminie jest wyznacznikiem przyszłych dokumentów polityki społecznej, jakie muszą powstać na wymienionym obszarze. Tylko profesjonalna diagnoza zasobów ludzkich pozwala określić rozwój kapitału ludzkiego i w przyszłości pomoże osiągnąć wyższy stopień zorganizowania społeczeństwa obywatelskiego.

Zmiany w strukturze ludności wg wieku kształtowane są przez liczbę urodzeń, liczbę zgonów oraz migracje. W niniejszym opracowaniu, mieszkańcy gminy zostali podzieleni na tzw. ekonomiczne grupy wiekowe, dzielące mieszkańców wg wieku ich aktywności zawodowej, określającej wielkość potencjalnych zasobów rąk do pracy. Znajomość liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, czyli wchodzącym na rynek pracy oraz w wieku poprodukcyjnym czyli wychodzącym z tego wieku jest nierozłączna w analizie popytu i podaży na rynku pracy. Przedstawiono również charakterystykę ludności wg edukacyjnych grup wiekowych, liczbę zgonów, liczbę urodzeń oraz wyliczono przyrost naturalny. Dokonano również analizy przestrzennej badanego zjawiska, pod kątem w/w cech.

Ogólna charakterystyka liczby mieszkańców.

Według danych statystycznych pozyskanych z Urzędu Gminy w Mszanie Dolnej w 2013 roku w gminie mieszkało ogółem 17 331 osób. W 2015 roku liczba ludności w gminie zwiększyła się do 17 482 osób. Udział procentowy mieszkańców gminy stanowił 13,5% ludności powiatu limanowskiego. Ze względu na płeć, udział procentowy mężczyzn był nieco wyższy od udziału dla kobiet (kobiety 48,9%, mężczyźni 51,1%).

Wykres 1. Liczba ludności w Gminie Mszana Dolna (2013-2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG

Tabela 2. Struktura mieszkańców Gminy Mszana Dolna wg miejscowości zamieszkania (2013 i 2015)

Jednostka	2013 rok		2015 rok	
	l. osób	%	l. osób	%
Glisne	321	1,9	316	1,8
Kasina Wielka	3073	17,7	3104	17,8
Kasinka Mała	3604	20,8	3651	20,9
Lubomierz	2127	12,3	2147	12,3
Łętowe	1225	7,1	1244	7,1
Łostówka	1454	8,4	1457	8,3
Mszana Górna	2713	15,7	2737	15,7
Olszówka	1631	9,4	1635	9,4
Raba Niżna	1183	6,8	1191	6,8
Razem	17331	100,0	17482	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Wg danych statystycznych w latach 2013 i 2015 największą liczbę ludności gminy, stanowili mieszkańcy Kasinki Małej. Udział procentowy tej ludności w ogólnej liczbie mieszkańców gminy wynosił w 2013 roku 20,8% i zwiększył się do 20,9% w 2015 roku. Również pozostałe miejscowości, za wyjątkiem wsi Glisne, wykazały się zwiększającą liczbą mieszkańców. Nie we wszystkich obszarach odnotowano duży wzrost, niemniej zwiększająca się liczba mieszkańców świadczy o „dobrej” kondycji demograficznej tych miejscowości.

Struktura mieszkańców wg ekonomicznych grup wiekowych.

Ekonomiczne grupy wiekowe, to grupy ludności z uwagi na wiek zdolności do pracy tj. wiek przedprodukcyjny, czyli osoby młode do 17 roku życia, wiek produkcyjny, czyli kobiety od 18 do 59 roku życia oraz mężczyźni od 18 do 64 roku życia oraz wiek poprodukcyjny w przypadku kobiet powyżej 60 roku życia i mężczyzn powyżej 65 roku życia.

Z danych statystycznych wynika, że z ogólnej liczby mieszkańców gminy, w 2013 roku, 25,1% stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym, a w 2015 roku udział ten zmniejszył się do 24,4%. Udział osób w wieku produkcyjnym wynosił 60,8% w początkowym okresie badania i zwiększył się do 61,2%. Z kolei udział najstarszej grupy mieszkańców w 2013 roku wynosił 14,1% i w ciągu omawianego czasu (do 2015 roku) wzrósł do 14,4% ogółu.

Tabela 3. Ekonomiczne grupy wiekowe w Gminie Mszana Dolna (2013 i 2015)

	Przedprodukcyjny		Produkcyjny		Poprodukcyjny		Razem
	L. osób	%	L. osób	%	L. osób	%	L. osób
2013	4345	25,1	10538	60,8	2448	14,1	17331
2015	4265	24,4	10698	61,2	2519	14,4	17482

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG

Taka struktura demograficzna wskazuje na społeczeństwo gminy określane jako młode demograficznie. Jednoznacznie wskazuje na to wysoki udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do udziału ludności w wieku poprodukcyjnym. Dodatkowym aspektem świadczącym o młodości lub starości demograficznej jest współczynnik przyrostu naturalnego, omówiony na dalszym etapie opracowania.

Szczegółowy wykaz miejscowości ze względu na ekonomiczne grupy wiekowe, przedstawione zostały w poniższej tabeli.

Tabela 4. Ekonomiczne grupy wiekowe mieszkańców Gminy Mszana Dolna (2013 i 2015)

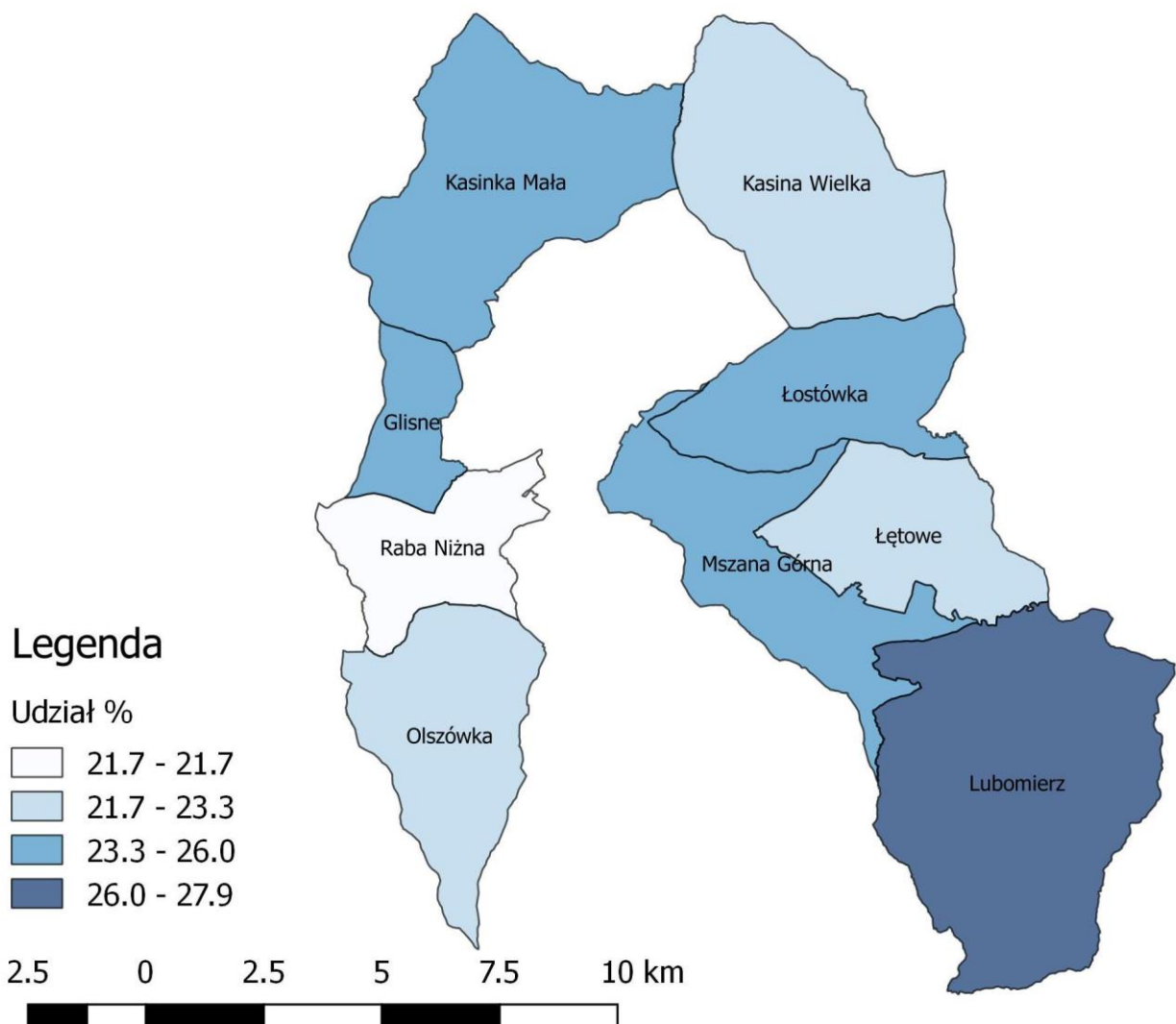
Jednostka	2013 rok						2015 rok					
	przedprodukcyjny		produkcyjny		poprodukcyjny		przedprodukcyjny		produkcyjny		poprodukcyjny	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
Glisne	80	24,9	189	58,9	52	16,2	75	23,7	191	60,4	50	15,8
Kasina Wielka	743	24,2	1841	59,9	489	15,9	724	23,3	1869	60,2	511	16,5
Kasinka Mała	954	26,5	2179	60,5	471	13,1	951	26,0	2223	60,9	477	13,1
Lubomierz	583	27,4	1278	60,1	266	12,5	598	27,9	1275	59,4	274	12,8
Łętowe	304	24,8	751	61,3	170	13,9	288	23,2	780	62,7	176	14,1
Łostówka	364	25,0	882	60,7	208	14,3	342	23,5	900	61,8	215	14,8
Mszana Górna	675	24,9	1662	61,3	376	13,9	651	23,8	1709	62,4	377	13,8
Olszówka	374	22,9	1006	61,7	251	15,4	378	23,1	997	61,0	260	15,9
Raba Niżna	268	22,7	750	63,4	165	13,9	258	21,7	754	63,3	179	15,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG

Analiza danych z powyższej tabeli wykazała, iż najwyższy udział procentowy osób w wieku przedprodukcyjnym występował w Lubomierzu, zarówno w 2013 roku jak i w 2015 roku. W tej miejscowości również zauważono zwiększającą się liczbę mieszkańców do 18 roku życia. Niewielki wzrost osób w wieku przedprodukcyjnym odnotowano także w Olszówce. W pozostałych miejscowościach następował powolny spadek liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym. Udział osób w wieku produkcyjnym był największy w Rabie Niżnej, tj. ponad 63%. Najniższy udział tej grupy odnotowano w 2013 roku w Glisnem, a w 2015 roku w Lubomierzu. Analiza wieku poprodukcyjnego wykazała

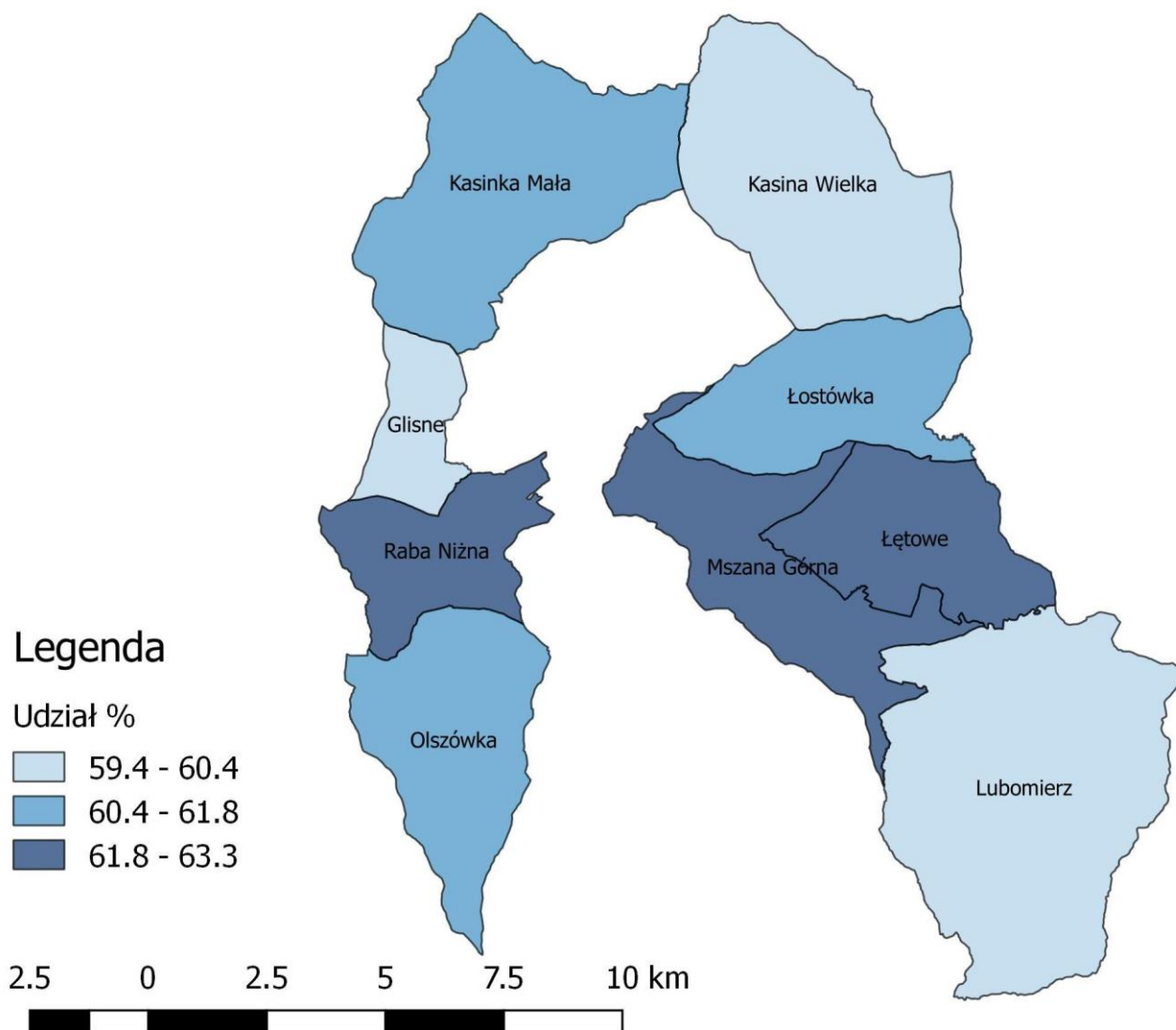
niemal wszystkie miejscowości, w których udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym uległ zwiększeniu w badanych latach. Tylko w miejscowości Glisne nastąpił niewielki spadek tej grupy osób. Należy również zaznaczyć, iż najmniejszy udział tej grupy osób zanotowano w miejscowościach: Lubomierz, Kasinka Mała i Mszana Górna (w 2015 roku w dalszym ciągu poniżej 14%).

Mapa 2. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców danej miejscowości w Gminie Mszana Dolna (2015)

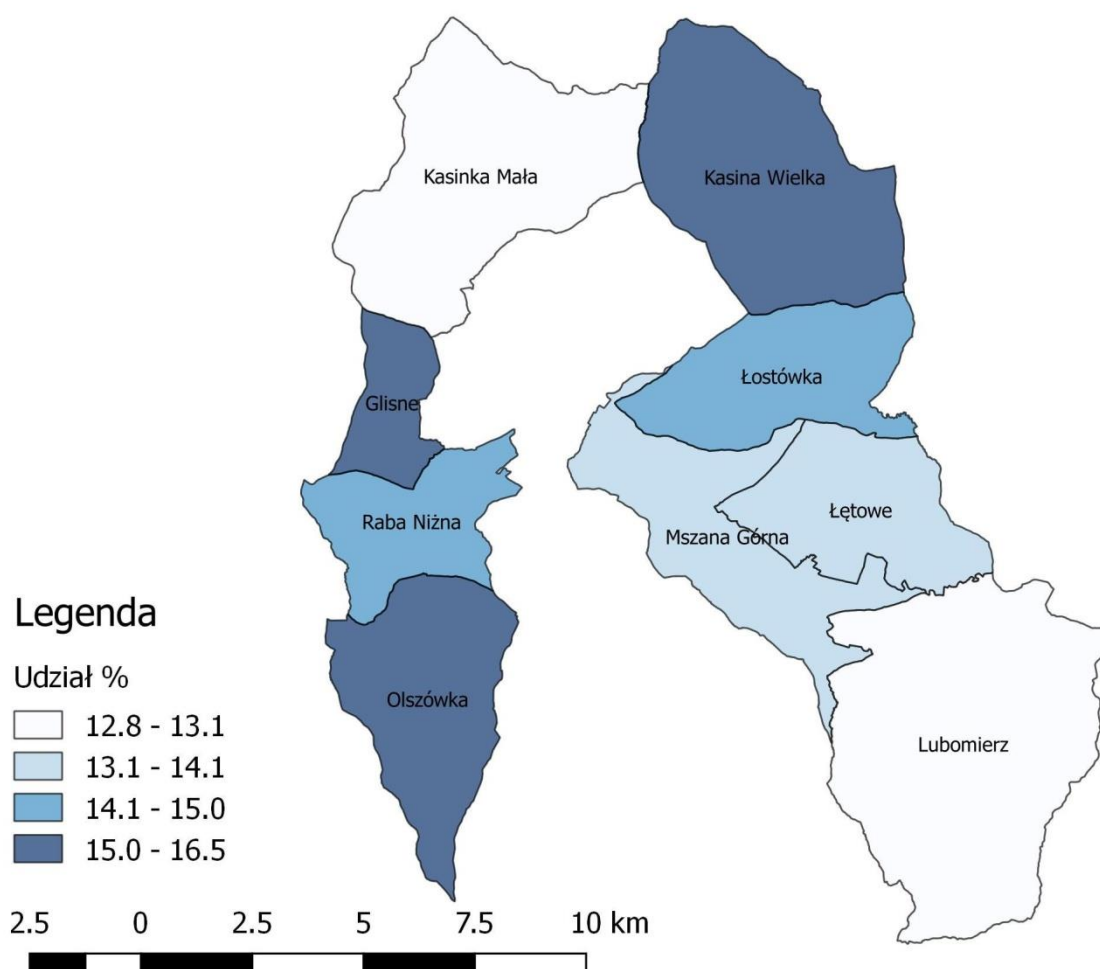

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Mapa 3. Udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców danej miejscowości w Gminie Mszana Dolna (2015)

Mapa 4. Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców danej miejscowości w Gminie Mszana Dolna (2015)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Struktura mieszkańców wg edukacyjnych grup wiekowych.

Edukacyjne grupy wieku obejmują dzieci i młodzież w wieku 3-24 lata, w podziale na dzieci w wieku przedszkolnym – od 3 do 6 lat, dzieci i młodzież w szkołach podstawowych w wieku 7-12 lat, młodzież gimnazjalna w wieku 13-15 lat, młodzież kształcąca się na poziomie ponadgimnazjalnym tj. 16-18 lat oraz osoby kształcące się w szkołach wyższych i innych tj. 19-24 lat.

Ogólna liczba mieszkańców w wieku od 3 do 24 lat, kształcącej się na różnych poziomach edukacyjnych wynosiła w 2013 roku 5580, co stanowiło 32,2% mieszkańców, a w 2015 roku 5689 osób stanowiąc 32,5% mieszkańców. Nastąpiło więc zwiększenie się tej

grupy o 109 osób. Najmłodszy mieszkańcy gminy w wieku 3-6 lat stanowili ponad 17% grupy edukacyjnej. Należy również zauważyć, zmniejszający się udział tej grupy wiekowej w badanym czasie (również zmniejszenie się liczby mieszkańców). Ponad 30% udział stanowiła grupa edukacyjna 19-24 lata. Tu również zaobserwowano spadek jej liczby w badanych latach.

Tabela 5. Struktura mieszkańców Gminy Mszana Dolna wg edukacyjnych grup wiekowych (2013 i 2015)

	3-6 lat		7-12 lat		13-15 lat		16-18 lat		19-24 lat		l. osób razem (3-24 lat)	% ogółem do mieszkańców
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%		
2013	981	17,6	1348	24,2	715	12,8	779	14,0	1757	31,5	5580	32,2
2015	974	17,1	1347	23,7	768	13,5	851	15,0	1749	30,7	5689	32,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Struktura mieszkańców wg edukacyjnych grup wiekowych w poszczególnych miejscowościach gminy została przedstawiona w poniższych tabelach.

Tabela 6. Udział procentowy mieszkańców Gminy Mszana Dolna wg edukacyjnych grup wiekowych oraz miejscowości zamieszkania (2013)

Jednostka	3-6 lat		7-12 lat		13-15 lat		16-18 lat		19-24 lat	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
Glisne	18	1,8	22	1,6	18	2,5	15	1,9	35	2,0
Kasina Wielka	149	15,2	240	17,8	136	19,0	130	16,7	280	15,9
Kasinka Mała	226	23,0	297	22,0	142	19,9	161	20,7	387	22,0
Lubomierz	121	12,3	184	13,6	108	15,1	98	12,6	228	13,0
Łętowe	79	8,1	79	5,9	43	6,0	58	7,4	148	8,4
Łostówka	86	8,8	109	8,1	48	6,7	75	9,6	126	7,2
Mszana Górna	158	16,1	198	14,7	109	15,2	143	18,4	292	16,6
Olszówka	81	8,3	134	9,9	66	9,2	57	7,3	148	8,4
Raba Niżna	63	6,4	85	6,3	45	6,3	42	5,4	113	6,4
Razem	981	100,0	1348	100,0	715	100,0	779	100,0	1757	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Tabela 7. Udział procentowy mieszkańców Gminy Mszana Dolna wg edukacyjnych grup wiekowych oraz miejscowości zamieszkania (2015)

Jednostka	3-6 lat		7-12 lat		13-15 lat		16-18 lat		19-24 lat	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
Glisne	15	1,5	31	2,3	17	2,2	16	1,9	26	1,5
Kasina Wielka	151	15,5	243	18,0	138	18,0	145	17,0	274	15,7
Kasinka Mała	237	24,3	279	20,7	161	21,0	183	21,5	387	22,1
Lubomierz	125	12,8	193	14,3	110	14,3	98	11,5	228	13,0
Łętowe	60	6,2	86	6,4	43	5,6	69	8,1	142	8,1
Łostówka	85	8,7	100	7,4	63	8,2	71	8,3	143	8,2
Mszana Górna	147	15,1	206	15,3	128	16,7	147	17,3	288	16,5
Olszówka	88	9,0	132	9,8	64	8,3	67	7,9	152	8,7
Raba Niżna	66	6,8	77	5,7	44	5,7	55	6,5	109	6,2
Razem	974	100,0	1347	100,0	768	100,0	851	100,0	1749	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Mieszkańcy gminy w wieku powyżej 85 lat.

Zjawisko starzenia się ludności będzie się pogłębiać, dlatego też należy podejmować działania mające na celu pomoc osobom w wieku sędziwym w ich życiu codziennym, w ich integracji ze społeczeństwem, jak również podejmować inicjatywy mające na celu przeciwdziałanie ich marginalizacji.

Grupa osób w wieku sędziwym w 2013 roku stanowiła 1,3% ogółu mieszkańców gminy, a w 2015 roku zwiększyła się stanowiąc 1,5%. W stosunku do całej populacji osób starszych w gminie, w 2013 roku 18,7% to mieszkańcy Kasinki Małej, których udział zwiększył się w 2015 roku do 21,5%.

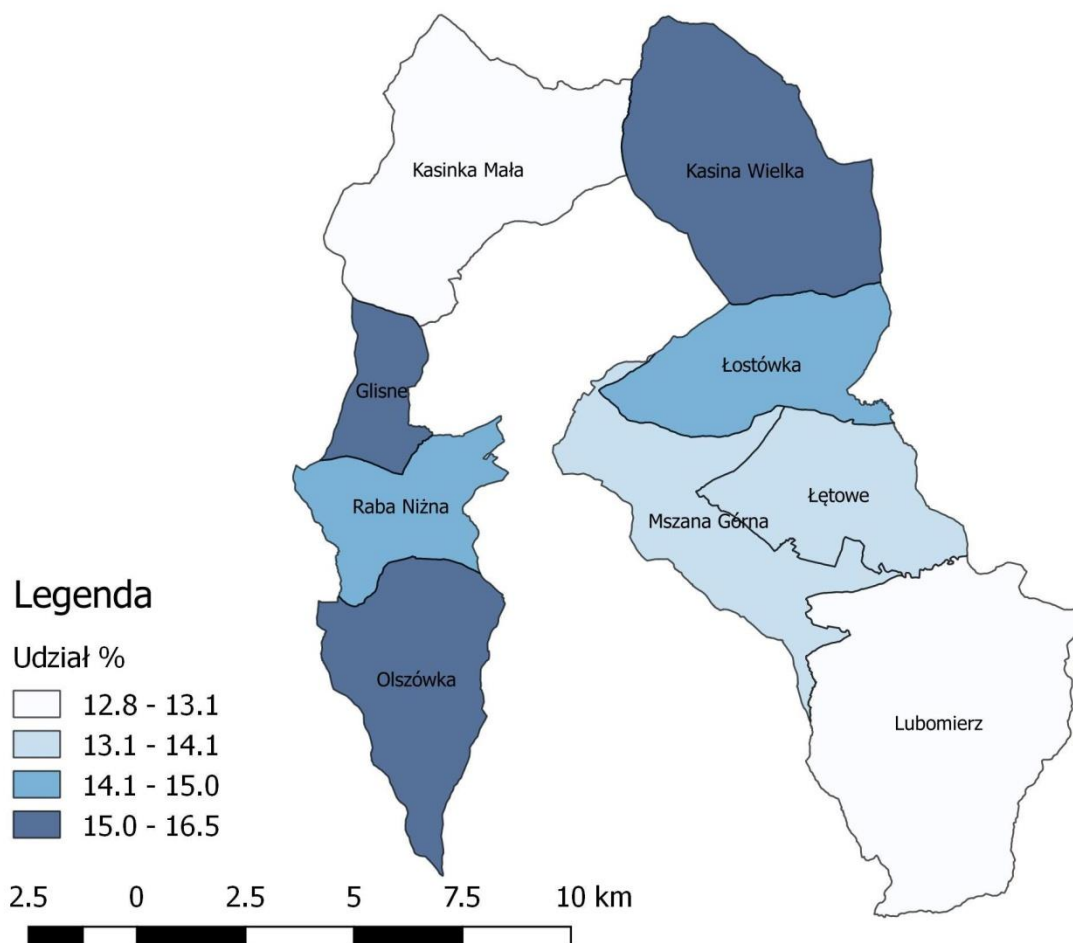
W stosunku do liczby mieszkańców danej miejscowości, największy procent osób w wieku starszym osiągnięto we wsiach: Olszówka tj. 1,8% w 2013 roku i wzrost do 2,3% w 2015 roku, Raba Niżna tj. w badanych latach 1,8%, Lubomierz tj. w badanych latach 1,7%.

Tabela 8. Mieszkańcy Gminy Mszana Dolna w wieku powyżej 85 lat wg miejsca zamieszkania oraz Współczynnik Wsparcia Międzypokoleniowego (2013 i 2015)

Jednostka	2013 rok						2015 rok					
	kobiety	mężczyźni	Razem	%	% do mieszk.	WWM	kobiety	mężczyźni	Razem	%	% do mieszk.	WWM
Glisne	3	0	3	1,3	0,9	6,5	4	0	4	1,5	1,3	9,1
Kasina W.	20	14	34	14,8	1,1	7,1	28	11	39	15,0	1,3	7,6
Kasinka M.	27	16	43	18,7	1,2	8,1	35	21	56	21,5	1,5	9,8
Lubomierz	22	14	36	15,7	1,7	12,2	27	10	37	14,2	1,7	12,5
Łętowe	8	5	13	5,7	1,1	7,0	7	7	14	5,4	1,1	7,0
Łostówka	11	5	16	7,0	1,1	6,8	13	4	17	6,5	1,2	7,2
Mszana G.	29	5	34	14,8	1,3	8,6	27	8	35	13,5	1,3	8,2
Olszówka	19	11	30	13,0	1,8	11,9	22	15	37	14,2	2,3	14,1
Raba Niżna	15	6	21	9,1	1,8	10,0	14	7	21	8,1	1,8	10,5
Razem gmina	154	76	230	100	1,3	8,7	177	83	260	100,0	1,5	9,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Mapa 5. Udział procentowy osób w wieku powyżej 85 lat (w stosunku do mieszkańców danej miejscowości) w Gminie Mszana Dolna (2015)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Do prezentacji relacji międzypokoleniowych pomiędzy osobami najstarszymi a ich dziećmi, służy współczynnik wsparcia międzypokoleniowego wskazujący, ile osób w wieku powyżej 85 lat przypada na 100 osób w wieku 50-64. W gminach, gdzie zmniejsza się dzietność, wartość tego wskaźnika będzie narastać, co stwarza wyzwania dla polityki społecznej, przy zapewnianiu opieki i świadczeń dla osób w wieku najstarszym. W 2013 roku wartości wskaźnika dla całej gminy osiągnęły 8,7%, a w 2015 roku zwiększyły się do 9,5%. W poszczególnych miejscowościach gminy wartości wskaźników były zróżnicowane. Najwyższe wskaźniki wsparcia międzypokoleniowego w 2015 roku osiągnięte zostały w miejscowościach: Olszówka (14,1%), Lubomierz (12,5%) i Raba Niżna (10,5%) (tabela 8).

Urodzenia, zgony, przyrost naturalny, małżeństwa

Ważnym zagadnieniem w diagnozie sytuacji demograficznej mieszkańców gminy jest liczba urodzeń i zgonów oraz wyznaczenie na podstawie tych wartości wskaźnika przyrostu naturalnego. Polityka ludnościowa w gminie powinna zatem uwzględniać potrzeby mieszkańców związane z fazami życia i różną sytuacją materialną. Powinna również zwracać uwagę na problemy, dotyczące w dużej mierze systemu edukacyjnego jak również uwzględniać uwarunkowania rynku pracy. Dodatkowo przy wzroście liczby najstarszych mieszkańców, powinno się opracować założenia polityki ukierunkowanej na seniorów, która winna być kompleksowa, nakierowana na godne i zdrowe starzenie się, włączając w to działania różnych organizacji i instytucji.

W Gminie Mszana Dolna w 2013 roku urodziło się 236 dzieci, a w 2015 roku liczba urodzeń zwiększyła się do 251. Liczba zgonów wynosiła 153 w 2013 roku, a w 2015 roku 151. Mając takie dane, widać wyraźnie iż Przyrost Naturalny w Gminie jest dodatni, przy czym w badanych latach nastąpił jego wzrost, z 83 do 100. Współczynnik Przyrostu Naturalnego określa nam wartość przyrostu naturalnego przeliczona na liczbę mieszkańców, w tym przypadku na 100 mieszkańców. Widać wyraźnie, iż wartość dla całej gminy jest wzrostowa, tj. z 0,5% do 0,6%, natomiast wartości różnią się w poszczególnych miejscowościach. W 2013 roku wartość ujemną wskaźnika odnotowano we wsi Kasina Wielka tj. 0,1%. Najwyższą wartość dodatnią wskaźnika odnotowano w miejscowości Łętowe tj. 1,1%. Z kolei współczynnik PN w 2015 roku o wartościach ujemnych odnotowano w Glisnem (-0,9%) i Rabie Niżnej (-0,3%). Najlepszą sytuację posiadały miejscowości Łętowe (1,5%) i Kasinka Mała (1,0%).

Tabela 9. Urodzenia, zgony, przyrost naturalny w Gminie Mszan Dolna wg miejscowości (2013 i 2015)

Jednostka	2013 rok				2015 rok			
	urodzenia	zgony	PN	współczynnik PN (na 100 mieszk.)	urodzenia	zgony	PN	współczynnik PN (na 100 mieszk.)
Glisne	3	2	1	0,3	0	3	-3	-0,9
Kasina W.	29	32	-3	-0,1	42	25	17	0,5
Kasinka Mała	68	37	31	0,9	62	26	36	1,0
Lubomierz	34	23	11	0,5	37	29	8	0,4
Łętowe	24	10	14	1,1	21	2	19	1,5
Łostówka	22	12	10	0,7	19	11	8	0,5
Mszana G.	28	23	5	0,2	41	27	14	0,5
Olszówka	11	7	4	0,2	22	17	5	0,3
Raba Niżna	17	7	10	0,8	7	11	-4	-0,3
Gmina Razem	236	153	83	0,5	251	151	100	0,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Zmiany społeczno-kulturowe, rozpowszechnianie się wiedzy medycznej i psychologicznej, przemiany wartości, rozwój sektora usług materialnych i niematerialnych, powodują przekształcenia komórki społecznej jaką jest rodzina. Do skutków tych przemian należy zmniejszenie znaczenia małżeństwa na rzecz swobodnych związków, późniejsze zawieranie małżeństw, opóźnienie urodzenia pierwszego dziecka, a tym samym zmniejszenie się ilości dzieci w jednej rodzinie, przejście od rodziny skoncentrowanej na dzieciach do rodziny skoncentrowanej na rodzicach, wzrost liczby rozwodów oraz ogólne zmniejszenie się dzietności.

W 2013 roku na terenie gminy zostało zawartych 84 małżeństw. Ważną informacją jest wzrost liczby zawieranych małżeństw w kolejnym badanym roku, bowiem liczba ich wyniosła 110. W podziale na poszczególne miejscowości, zostały podane informacje w poniższej tabeli.

Tabela 10. Małżeństwa w Gminie Mszana Dolna (2013 i 2015)

Miejscowość	Liczba zawartych małżeństw	
	2013 rok	2015 rok
Kasina Wielka	17	23
Kasinka Mała	16	27
Lubomierz	13	10
Łętowe	4	10
Łostówka	11	6
Mszana Górna	9	23
Olszówka	7	5
Raba Niżna	6	4
Glisne	1	2
Gmina razem	84	110

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Migracje.

Liczba osób napływających na dany obszar zależy w wielu przypadkach od różnych czynników, ale przede wszystkim w czasach współczesnych od możliwości zatrudnienia w danej gminie lub w jej pobliżu. Jeżeli w grę nie wchodzi dla pewnych grup ludności zatrudnienie, to ważnymi czynnikami są jakość środowiska przyrodniczego i społecznego, cena mieszkań (ziemi), koszty utrzymania, dostępność do infrastruktury a także więź rodzinna. Wg definicji z GUS, migracje wewnętrzne to zmiany miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w obrębie kraju, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy, w tym: w przypadku gmin miejsko - wiejskich, zmiany miejsca zamieszkania w obrębie gminy, z terenów wiejskich na miejskie lub odwrotnie. Fakt przybycia (tj. zameldowania) do danej jednostki administracyjnej w celu zamieszkania określa się mianem napływu migracyjnego (wędrowskiego), wyjazdu - w celu zamieszkania w innej jednostce - mianem odpływu migracyjnego (wędrowskiego). Saldo migracji to różnica między liczbą zameldowań i wymeldowań.³

Wg danych statystycznych GUS, łączna liczba zameldowań w gminie wynosiła 90, stanowiąc 8,7% łącznych zameldowań w powiecie limanowskim. Zameldowania z miast stanowiły 40,0% ogólnych zameldowań, zaś zameldowania ze wsi – 60,0%. Ogółem zostało wymeldowanych 125 osób, stanowiąc 11,1% wymeldowań z powiatu. Wymeldowania do miast stanowiły 38,4%, wymeldowania na wieś 56,0%, a wymeldowania za granicę 5,6%.

Saldo migracji w gminie w 2014 roku wynosiło -35. Saldo migracji zagranicznych na 1000 osób wyniosło (-0,4) w gminie (w powiecie -0,1).

³ http://old.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-366.htm

6. System edukacji

Edukacja, rozumiana jako wychowanie, wykształcenie, nauka oraz zdobywanie wiedzy, umiejętności i kształcenie, pełni zasadniczą rolę w rozwoju człowieka. Jako proces trwający od młodości jest sposobem na podniesienie jakości zasobów ludzkich, a tym samym poziomu konkurencyjności gospodarki i przyspieszenia tempa rozwoju gospodarczego.

Dane na temat placówek oświatowych dotyczą roku szkolnego 2015/2016 (baza SIO, stan na 30 wrzesień).

Na terenie Gminy Mszana Dolna zlokalizowanych jest łącznie 6 przedszkoli, 9 oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych (8 oddziałów samodzielnych + 1 oddział łączy z klasą I w Szkole Podstawowej w Glisnem) oraz 1 punkt przedszkolny tj. Niepubliczny Punkt Przedszkolny „Bajkowe Przedszkole” w Łętowie. Łączna liczba dzieci w punktach przedszkolnych i oddziałach przedszkolnych ze względu na wiek wynosiła 480.

Dzieci 3 letnie stanowiły 13,8% (66 dzieci) ogółu przedszkolaków, dzieci 4 letnie 34,2% (164 dzieci), 5-latki to 42,5% ogółu grupy (204 dzieci), a 6 - latki 9,0 % (43 dzieci).

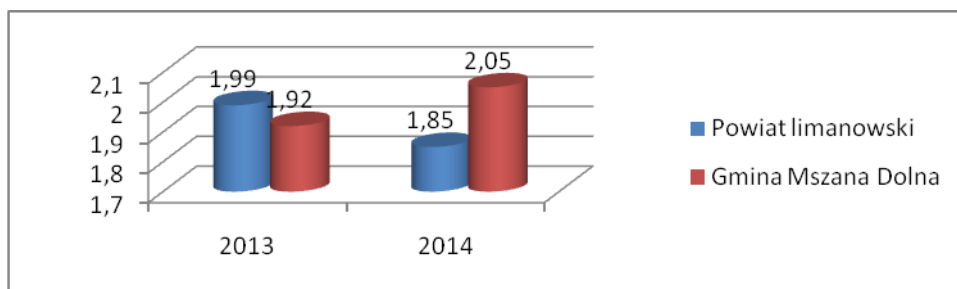
Tabela 11. Liczba dzieci uczęszczających do różnych form wychowania przedszkolnego w Gminie Mszana Dolna w roku szkolnym 2015/2016

wiek	liczba dzieci	%
2,5 lat	2	0,4
3 lata	66	13,8
4 lata	164	34,2
5 lat	204	42,5
6 lat	43	9,0
7 lat	1	0,2
Razem	480	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UG

Łączna liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadająca na 1 miejsce z placówce wychowania przedszkolnego wynosiła w 2013 roku dla gminy 1,92 (powiat 1,99). W 2014 roku wartości tych wskaźników uległy zmianie, bowiem dla gminy wskaźnik ten wyniósł 2,05 a dla powiatu 1,85.

Wykres 2. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadająca na 1 miejsce z placówce wychowania przedszkolnego, w latach 2013-2014 w Gminie Mszana Dolna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UG

W gminie znajduje się 13 Szkół Podstawowych, w których uczyło się w badanym roku szkolnym 1409 uczniów oraz 4 gimnazja, z łączną liczbą 627 uczniów.

Istotnym elementem w realizacji zadań opiekuńczo-wychowawczych jest świetlica szkolna. Podstawą funkcjonowania świetlicy szkolnej jest ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty. W ustawie (art.67), wymienione są statutowe zadania szkoły, z których wynika, że szkoła publiczna powinna zapewnić uczniom możliwość korzystania ze świetlicy.

Świetlica szkolna jest integralną częścią szkoły przeznaczoną dla uczniów nie tylko klas młodszych, ale przede wszystkim dla uczniów pozbawionych opieki rodziców w czasie ich pracy zawodowej. Prowadzi zorganizowaną działalność opiekuńczo - wychowawczy w celu racjonalnego wykorzystania czasu wolnego wychowanków.

W placówkach na terenie gminy organizowane są zajęcia świetlicowe wg potrzeb dzieci. Wg danych, na terenie gminy znajduje się 13 świetlic szkolnych, z których korzystało ogółem 824 uczniów.

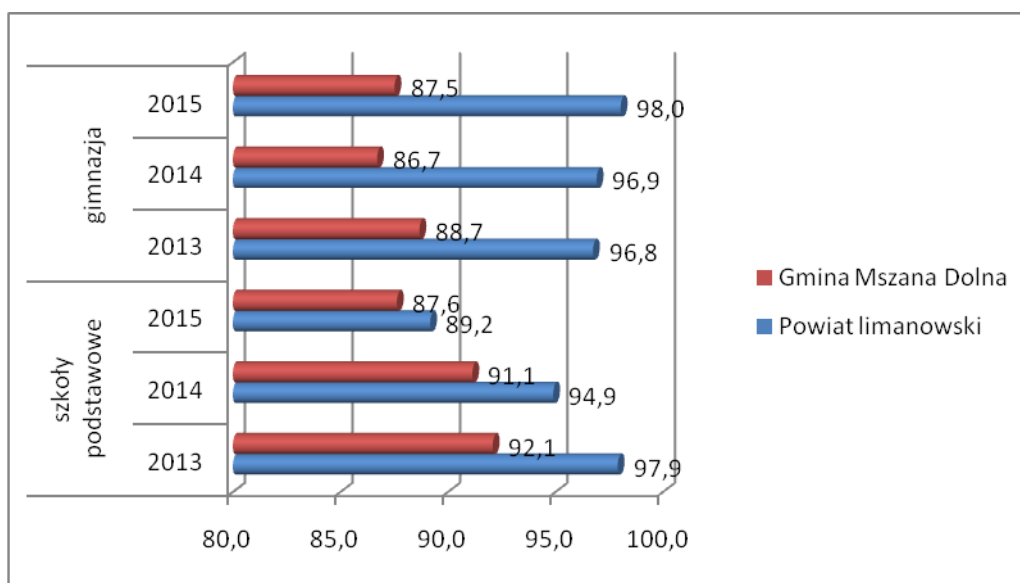
Rola aktywności ruchowej w życiu codziennym szczególnie młodych mieszkańców gmin stale wzrasta, dlatego też zasadnym jest zapewnienie niezbędnych warunków dla realizacji różnych form aktywności ruchowej. Baza sportowo – rekreacyjna na terenie gminy jest wystarczająca, bowiem znajduje się tu 13 sal gimnastycznych, w tym 11 pełnowymiarowych oraz 2 niepełnowymiarowe, 13 boisk sportowych i 16 placów zabaw.

Współczynnik skolaryzacji wg danych z GUS jest miarą powszechności nauczania i wyrażony jest w ujęciu procentowym, jest on zgodny z Ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. 2004 r. Nr 256 poz. 2572, z późn. zm.). Rozróżnia się skolaryzację brutto i netto. Współczynnik skolaryzacji brutto wyliczamy dzieląc liczbę osób uczących się na danym poziomie kształcenia przez liczbę ludności w grupie wieku

określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Jednocześnie należy podkreślić, iż współczynnik ten najwyższy jest w szkołach podstawowych i wynosi prawie 100% i maleje on w miarę przechodzenia do następnych szkół.

Współczynnik skolaryzacji brutto w 2015 roku dla Gminy Mszana Dolna w szkołach podstawowych wynosił 87,6%, a dla szkół gimnazjalnych 87,5%.

Wykres 3. Współczynnik skolaryzacji brutto dla powiatu limanowskiego i Gminy Mszana Dolna (2013-2015)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Szkoły na terenie gminy, brały udział w licznych programach i projektach edukacyjnych i profilaktycznych oraz kampaniach i akcjach społecznych. Do przykładowych należy podać: Projekt „**Indywidualizacja nauczania w klasach I-III szkół podstawowych na terenie Gminy Mszana Dolna**” realizowany był przez Gminę Mszana Dolna od września 2012r do sierpnia 2013 roku. W ramach projektu przeprowadzono dodatkowe zajęcia dla dzieci z klas I – III Szkół Podstawowych z terenu Gminy Mszana Dolna, u których zdiagnozowano potrzebę indywidualizacji procesu nauczania. Wszystkie szkoły doposażły także swoją bazę dydaktyczną w materiały niezbędne do procesu indywidualizacji oraz specjalistyczny sprzęt odpowiednio do rozpoznanych potrzeb i zaplanowanych zajęć; Program COMENIUS - Partnerskie Projekty Szkół "**Tell me about famous people in your country**" realizowany był w Zespole Placówek Oświatowych w Kasinie Wielkiej od września 2012 r. do lipca 2014 roku. W październiku 2012 roku Zespół Placówek Oświatowych w Kasinie Wielkiej

gościł nauczycieli oraz uczniów z krajów partnerskich; Program COMENIUS Partnerskie Projekty Szkół "Salute! **Promoting Active Citizenship in Europe for a healthy lifestyle**" realizowany był w Zespole Szkoły i Przedszkola w Olszówce od stycznia 2013 roku do lipca 2014 roku. Krajami partnerskimi były: Włochy, Wielka Brytania, Irlandia oraz Finlandia; Projekt „**Poszerzamy horyzonty**” realizowany był przez Zespół Ekonomiczno-Administracyjny Szkół w Gminie Mszana Dolna od sierpnia 2013 roku do czerwca 2015 roku. Projekt w całości realizowany był ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Skierowany był do uczniów klas I – III gimnazjów z terenu Gminy Mszana Dolna. W ramach projektu realizowane były bezpłatne zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, rozwijające, warsztaty edukacyjno-zawodowe oraz indywidualne konsultacje doradcze z doradcą zawodowym i psychologiem. Ponadto w ramach projektu zakupione zostały dla każdego gimnazjum z terenu Gminy pomoce dydaktyczne m. in. tablice interaktywne, laptopy, programy multimedialne, plansze dydaktyczne, kalkulatory naukowe oraz zorganizowane były wyjazdy edukacyjne; Projekt „**Modernizacja oddziałów przedszkolnych w Gminie Mszana Dolna**” realizowany był przez Zespół Ekonomiczno-Administracyjny Szkół w Gminie Mszana Dolna od września 2014 roku do czerwca 2015 roku. Głównym celem projektu było podniesienie jakości pracy 9 oddziałów przedszkolnych w 7 szkołach podstawowych w Gminie Mszana Dolna poprzez ich wyposażenie w celu dostosowania do potrzeb dzieci 3 i 4 letnich; Projekt „**Już pływam**” realizowany przez Zespół Ekonomiczno-Administracyjny Szkół w Gminie Mszana Dolna od marca do czerwca 2015 roku. 150 dzieci z klas I do VI szkół podstawowych korzystały z krytej „Pływalni Limanowskiej”. Nauka pływania prowadzona była przez wykwalifikowanych instruktorów pod nadzorem ratowników; W ramach Małopolskiego Projektu Nauki Jazdy na Nartach projekt „**Jeźdź z głową**” realizowany był przez Zespół Ekonomiczno-Administracyjny Szkół w Gminie Mszana Dolna od lutego do marca 2015 roku. Projekt realizowany był przez 96 uczniów z 7 jednostek. Realizacja odbywała się na stacjach narciarskich w Lubomierzu oraz Kasinie Wielkiej. W ramach projektu został zapewniony transport, ubezpieczenie, opieka, wynajem stoku oraz wypożyczenie sprzętu.

7. Zdrowie

Opiekę medyczną na terenie gminy zapewnia Niepubliczny Specjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Kasince Małej. Jest to placówka publiczna o wielofunkcyjnym profilu medycznym. Znajdują się tu poradnie lekarza podstawowej opieki zdrowotnej: medycyna rodzinna, pediatria, poradnia położnej podstawowej opieki zdrowotnej, gabinet diagnostyczno-zabiegowy, gabinet pielęgniarki środowiskowej, gabinet stomatologiczny, poradnia rehabilitacyjna, poradnia kardiologiczna, poradnia dermatologiczna, poradnia neurologiczna, poradnia chorób płuc, poradnia chirurgii ogólnej, pracownie USG i RTG. Opiekę w zakresie zdrowia sprawuje również Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej – Praktyka Lekarza Rodzinnego w Kasince Małej, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Medicus” w Mszanie Górnej, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Lekarz Rodzinny” s.c. w Kasinie Wielkiej, Praktyka Lekarza Rodzinnego w Lubomierzu. Część osób z Łostówki i Mszany Górnej zadeklarowanych jest do lekarza rodzinnego w Niepublicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Mszanie Dolnej.

Wg danych statystycznych GUS liczba udzielanych porad w przychodniach (ambulatoryjna opieka zdrowotna) w gminie wynosiła w 2014 roku 99 495 porad ogółem, stanowiąc 15,3% porad udzielonych na terenie powiatu limanowskiego. Liczba udzielonych porad podstawowej opieki zdrowotnej wynosiła w 2014 roku 70 997, co stanowiło 15,8% porad udzielanych w powiecie limanowskim.

Tabela 12. Porady lekarskie na terenie Gminy Mszana Dolna w 2014 roku

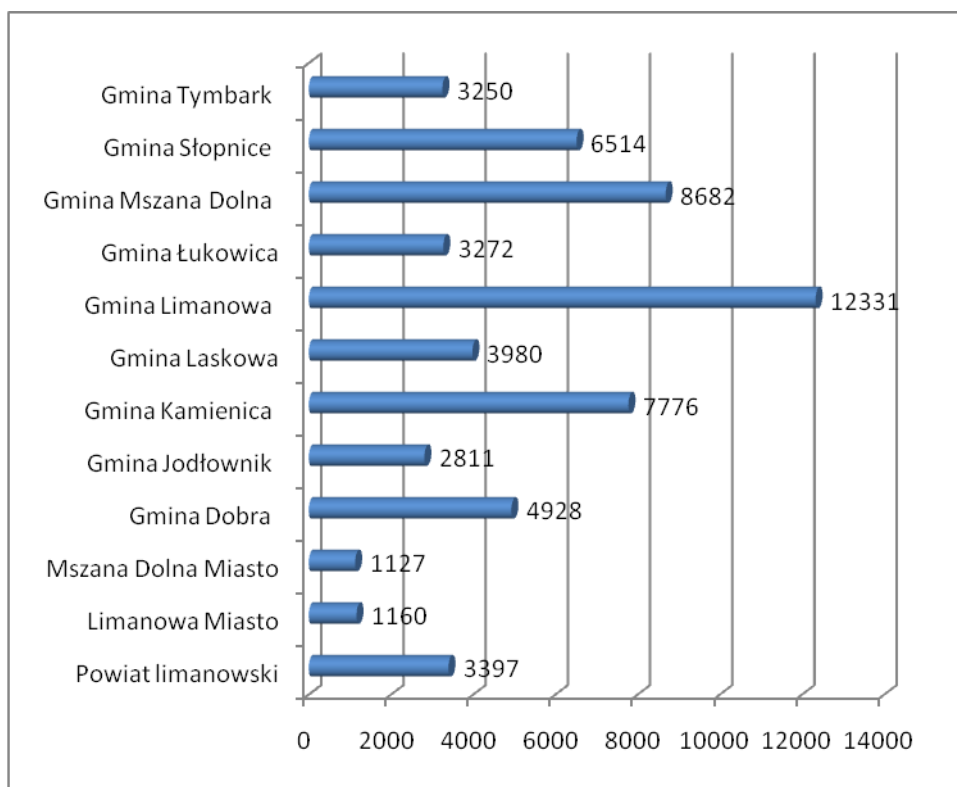
Jednostka	Porady lekarskie ogółem w 2014 roku - ambulatoryjna opieka zdrowotna		podstawowa opieka zdrowotna w 2014 roku - porady ogółem	
	liczba porad	%	liczba porad	%
Limanowa Miasto	200338	30,9	86296	19,1
Mszana Dolna Miasto	50832	7,8	34237	7,6
Gmina Dobra	61135	9,4	38825	8,6
Gmina Jodłownik	41065	6,3	37429	8,3
Gmina Kamienica	38635	6,0	36703	8,1
Gmina Laskowa	35421	5,5	34175	7,6
Gmina Limanowa	31322	4,8	31322	6,9
Gmina Łukowica	27634	4,3	25674	5,7
Gmina Mszana Dolna	99495	15,3	70997	15,8
Gmina Niedźwiedź	26350	4,1	20590	4,6
Gmina Słupnice	19306	3,0	19306	4,3
Gmina Tymbark	17075	2,6	15199	3,4
Powiat limanowski	648608	100	450 753	100

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Apteka, zgodnie z Ustawą "Prawo farmaceutyczne" z dnia 6 września 2001 roku, to placówka ochrony zdrowia publicznego, w której osoby uprawnione świadczą w szczególności usługi farmaceutyczne obejmujące zadania określone w ustawie.

Wg danych z GUS liczba ludności przypadająca na aptekę ogólnodostępną na terenie Gminy Mszana Dolna wynosiła 8682. Wykres pokazany poniżej przedstawia ludność na aptekę ogólnodostępną dla gmin powiatu limanowskiego w 2014 roku.

Wykres 4. Ludność na aptekę ogólnodostępną wg gmin powiatu limanowskiego (2014)⁴

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

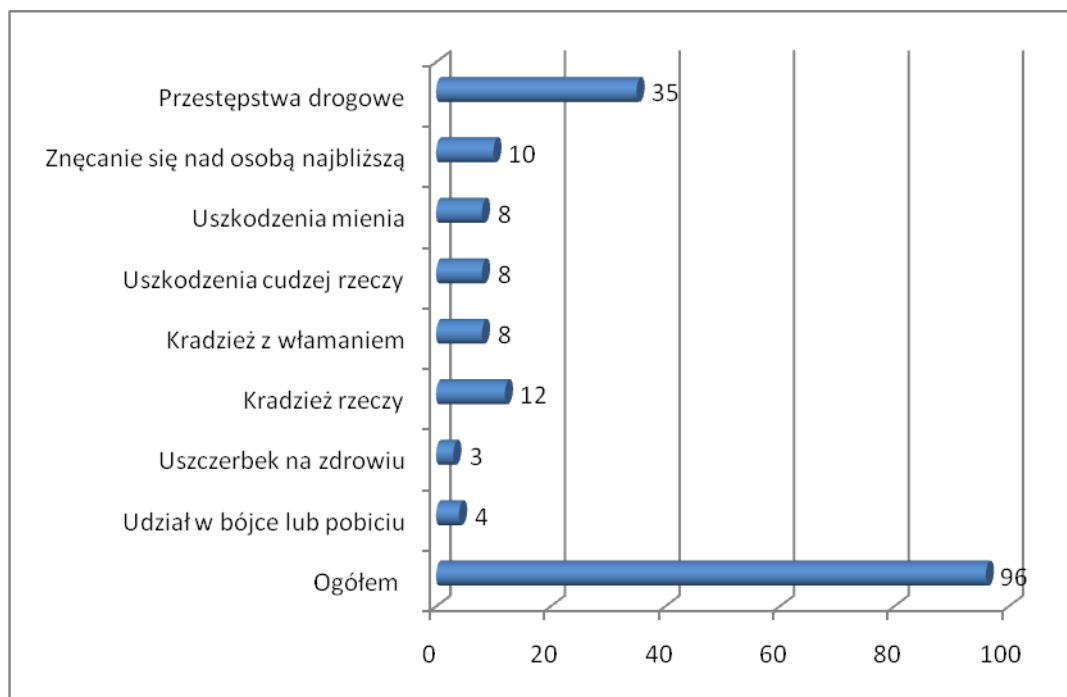
⁴ Gmina Niedźwiedź - brak danych

8. Bezpieczeństwo publiczne

Zapewnienie poczucia bezpieczeństwa społeczności lokalnej jest jednym z podstawowych mierników ocenianych działań podejmowanych przez Policję. Działania muszą być oparte o współpracę wszystkich instytucji, organizacji i podmiotów uczestniczących i odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa, a w szczególności samorządów terytorialnych, społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i wymiaru sprawiedliwości.

Za bezpieczeństwo publiczne na terenie gminy odpowiada Komisariat Policji w Mszanie Dolnej. Wg danych otrzymanych z KP za 2015 rok, dotyczących struktury przestępstw na terenie gminy, łączna liczba stwierdzonych przestępstw kryminalnych na terenie gminy wynosiła 96. Stwierdzone przestępstwa kradzieży rzeczy stanowiły 12,5% ogółu przestępstw (12 przypadków). Stwierdzono po 8 (8,3%) przestępstw: z tytułu kradzieży z włamaniem, uszkodzenia cudzej rzeczy i uszkodzenia mienia. Stwierdzono również 10 przypadków znęcania się nad osobą najbliższą oraz 35 przestępstw drogowych.

Wykres 5. Wybrane rodzaje przestępstw stwierdzonych w Gminie Mszana Dolna (2015)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z KP

Ze względu na miejsce zamieszkania oraz rodzaj stwierdzonego przestępstwa, w Kasinie Wielkiej stwierdzono między innymi 5 przestępstw drogowych, po 2 przypadki udziału w bójce lub pobiciu oraz znęcania się nad osobą najbliższą oraz po 1 przypadku uszczerbku na zdrowiu i kradzieży rzeczy. W Kasince Małej stwierdzono między innymi 7 przestępstw drogowych, po 2 przypadki znęcania się nad osobą najbliższą oraz kradzieży rzeczy. W Lubomierzu stwierdzono m.in. 8 przestępstw drogowych, 6 przypadków kradzieży z włamaniem, 4 przypadki uszkodzenia cudzej rzeczy, 3 przypadki znęcania się nad osobą najbliższą, 2 przypadki kradzieży rzeczy oraz po 1 przestępstwie udziału w bójce lub pobiciu i uszczerbku na zdrowiu. Pozostałe dane zawarto w tabeli.

Tabela 13. Wybrane stwierdzone przestępstwa w Gminie Mszana Dolna wg rodzaju i miejscowości zdarzenia w 2015 roku

	Udział w bójce lub pobiciu	Uszczerbek na zdrowiu	Kradzież rzeczy	Kradzież z włamaniem	Uszkodzenia mienia	Znęcanie się nad osobą najbliższą	Przestępstwa drogowe
Glisne	0	0	0	0	0	0	0
Kasina Wielka	2	1	1	0	0	2	5
Kasinka Mała	1	1	2	1	0	2	7
Lubomierz	1	1	2	6	4	3	8
Łętowe	0	0	0	0	1	0	2
Łostówka	0	0	0	0	1	1	2
Mszana Górna	0	0	2	0	1	1	6
Olszówka	0	0	1		0	0	2
Raba Niżna	0	0	4	1	1	1	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z KP

Komenda Policji udostępniła również dane dotyczące osób podejrzanych o przestępstwo, ze względu na miejsce zamieszkania podejrzanego.

	Udział w bójce lub pobiciu	Kradzież rzeczy	Uszkodzenie cudzej rzeczy	Znęcanie się nad osobą najbliższą	Przestępstwa drogowe
Glisne	0	0	0	0	0
Kasina Wielka	0	0	0	2	1
Kasinka Mała	1	1	0	2	4
Lubomierz	2	0	0	3	5
Łętowe	0	0	0	0	2
Łostówka	0	0	0	1	0
Mszana Górna	0	0	1	1	6
Olszówka	0	0	0	0	2
Raba Niżna	0	0	0	1	2

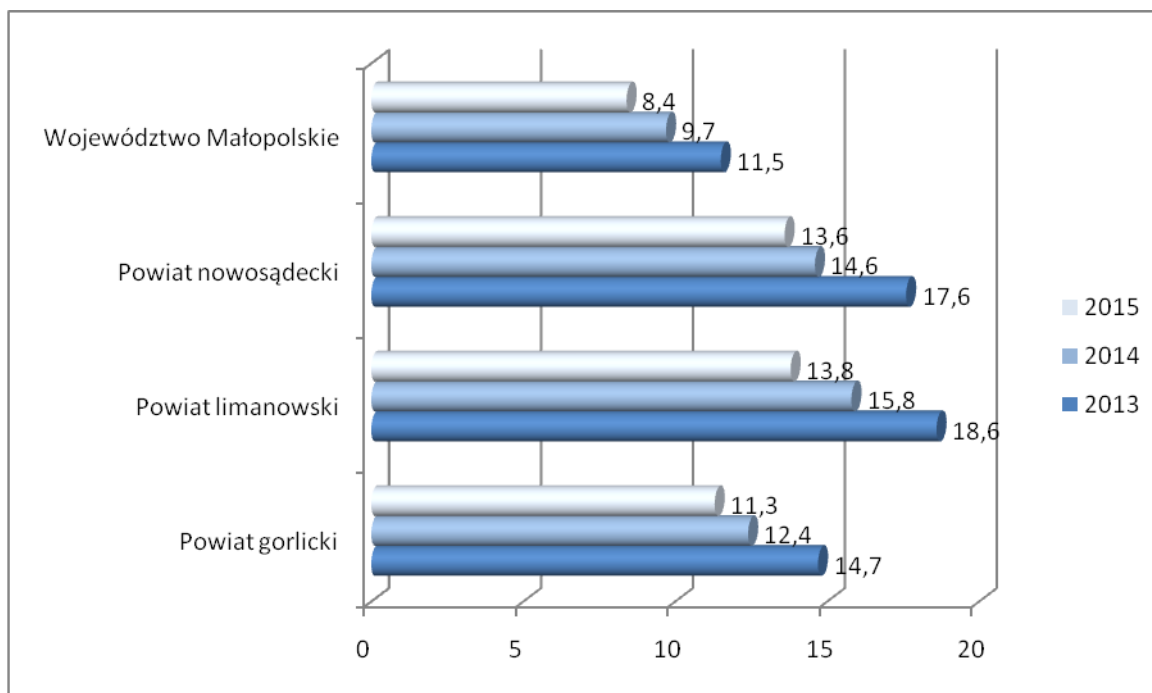
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z KP

Łączna liczba ujawnionych wykroczeń przez osoby dorosłe wyniosła 61. W podziale na rodzaj wykroczeń, odnotowano między innymi 28 wykroczeń przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji, 3 wykroczenia przeciwko mieniu, 2 wykroczenia przeciwko urządzeniom użytku publicznego, po 1 wykroczeniu przeciwko: instytucjom państwowym, samorządowym i społecznym, obyczajności publicznej, kradzież mienia, uszkodzenie mienia.

9. Rynek pracy i bezrobocie

Poczucie bezpieczeństwa i stabilizacja każdej rodziny zależy przede wszystkim od pozycji na rynku pracy dorosłych jej członków oraz od warunków materialnych tej rodziny. Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego stopa bezrobocia dla powiatu limanowskiego w 2013 roku wynosiła 18,6%, a w 2015 roku zmniejszyła się do 13,8%.

Wykres 6. Stopa bezrobocia rejestrowanego dla powiatów podregionu nowosądeckiego: nowosądecki, limanowski i gorlicki (2013 -2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Dane dotyczące powyższego rozdziału pochodzą z Powiatowego Urzędu Pracy w Limanowej i zostały podzielone wg kategorii i miejsca zamieszkania klientów PUP w latach 2013 i 2015. Dane tego typu są więc danymi szczegółowymi, pozwalającymi na charakterystykę nie tylko cech klientów PUP lecz na pokazanie ich przestrzennej dystrybucji – na mapach odsetkowych.

Analiza danych dotyczy takich cech osób pozostających bez zatrudnienia, jak: grupy wiekowe, wykształcenie, czas pozostawania bez pracy.

Wg danych statystycznych PUP, łączna liczba zarejestrowanych mieszkańców wynosiła w 2013 roku 1284 osób, a w 2015 roku zmniejszyła się do 989. Udział procentowy ogólnej liczby osób bezrobotnych wśród mieszkańców w 2015 roku wynosił 5,7%. Dokonana analiza udziału procentowego bezrobotnych osób wśród mieszkańców danej miejscowości

wskazała, że największy udział wystąpił w miejscowościach: Łostówka (9,9% w 2013 roku i 6,9% w 2015 roku), Kasina Wielka (8,4% w 2013 roku i 6,6% w 2015 roku). Wzrost udziału procentowego tego wskaźnika nastąpił tylko w miejscowości Glisne.

Tabela 14. Mieszkańcy zarejestrowani w PUP oraz ich udział procentowy w ogólnej liczbie mieszkańców danej miejscowości, w Gminie Mszana Dolna (2013, 2015)

Jednostka	2013 rok			2015 rok		
	l. osób	% do ogółu bezrobotnych	% do mieszkańców	l. osób	% do ogółu bezrobotnych	% do mieszkańców
Glisne	21	1,6	6,5	22	2,2	7,0
Kasina Wielka	259	20,2	8,4	205	20,7	6,6
Kasinka Mała	230	17,9	6,4	198	20,0	5,4
Lubomierz	137	10,7	6,4	94	9,5	4,4
Łętowe	93	7,2	7,6	63	6,4	5,1
Łostówka	144	11,2	9,9	101	10,2	6,9
Mszana Górna	205	16,0	7,6	154	15,6	5,6
Olszówka	113	8,8	6,9	88	8,9	5,4
Raba Niżna	82	6,4	6,9	64	6,5	5,4
Razem Gmina	1284	100,0	7,4	989	100,0	5,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

Wśród ogółu bezrobotnych, największą liczbę stanowili mieszkańcy Kasiny Wielkiej. W 2013 roku ich udział procentowy wyniósł 20,2% wśród ogółu bezrobotnych, a w 2015 roku 20,7%. Na drugim miejscu uplasowali się bezrobotni mieszkańcy Kasinki Małej, tj. 17,9% w 2013 roku i wzrost do 20,0% w 2015 roku.

W podziale bezrobotnych mieszkańców gminy na czasookres pozostawania bez pracy, największy udział w 2013 roku stanowiły osoby długotrwale bezrobotne. Udział tej grupy wynosił w 2013 roku 31,3%, zwiększając się do 35,1% w 2015 roku. Ważny jest zatem stały monitoring grupy osób długotrwale bezrobotnych, oraz nacisk na różne formy ich aktywności zawodowej.

Tabela 15. Liczba osób bezrobotnych oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, wg czasu pozostawania bez pracy

	do 1 miesiąca		1-3 miesiące		3-6 miesięcy		6-12 miesięcy		12-24 miesiące		powyżej 24 miesiące	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
2013	79	6,2	140	10,9	206	16,0	201	15,7	256	19,9	402	31,3
2015	62	6,3	129	13,0	159	16,1	133	13,4	159	16,1	347	35,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

Ze względu na miejsce zamieszkania osób długotrwale bezrobotnych, jako osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, najwięcej w 2015 roku mieszkało w miejscowościach: Kasina Wielka (24,2%), Kasinka Mała (17,6%), Olszówka (13,2%).

Tabela 16. Liczba bezrobotnych oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, wg czasu pozostawania bez pracy i miejscowości zamieszkania (2013)

Jednostka	do 1 miesiąca		1-3 miesiące		3-6 miesięcy		6-12 miesięcy		12-24 miesiące		powyżej 24 miesiące	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
Glisne	0	0,0	2	1,4	3	1,5	5	2,5	6	2,3	5	1,2
Kasina Wielka	12	15,2	25	17,9	42	20,4	42	20,9	57	22,3	81	20,1
Kasinka Mała	15	19,0	28	20,0	40	19,4	36	17,9	33	12,9	78	19,4
Lubomierz	7	8,9	14	10,0	25	12,1	28	13,9	26	10,2	37	9,2
Łętowe	9	11,4	10	7,1	11	5,3	12	6,0	26	10,2	25	6,2
Łostówka	7	8,9	4	2,9	20	9,7	21	10,4	36	14,1	56	13,9
Mszana Górna	18	22,8	30	21,4	37	18,0	35	17,4	39	15,2	46	11,4
Olszówka	8	10,1	17	12,1	17	8,3	12	6,0	18	7,0	41	10,2
Raba Niżna	3	3,8	10	7,1	11	5,3	10	5,0	15	5,9	33	8,2
Razem Gmina	79	100,0	140	100,0	206	100	201	100,0	256	100,0	402	100,0

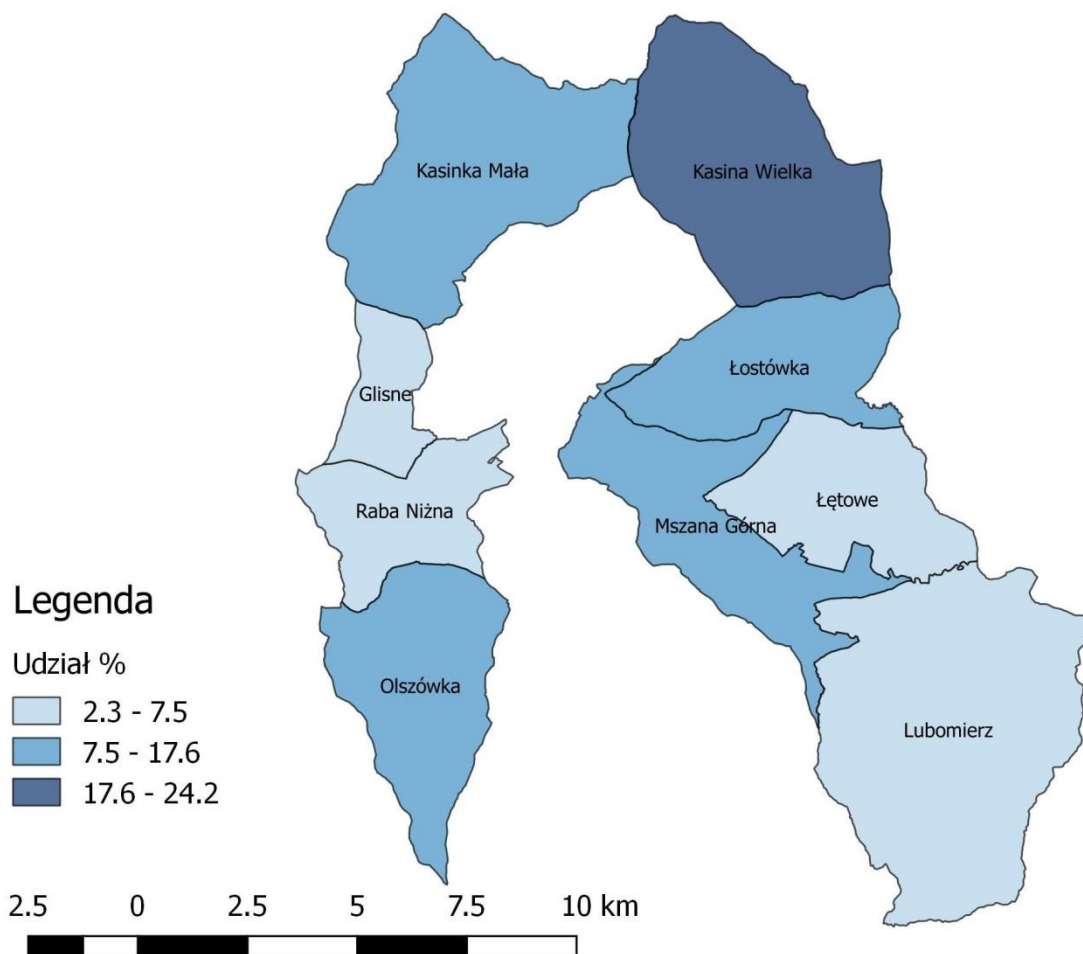
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

Tabela 17. Liczba bezrobotnych oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, wg czasu pozostawania bez pracy i miejscowość zamieszkania (2015)

Jednostka	do 1 miesiąca		1-3 miesiące		3-6 miesięcy		6-12 miesięcy		12-24 miesiące		powyżej 24 miesiące	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
Glisne	1	1,6	2	1,6	3	1,9	3	2,3	5	3,1	8	2,3
Kasina Wielka	6	9,7	22	17,1	25	15,7	36	27,1	32	20,1	84	24,2
Kasinka Mała	12	19,4	35	27,1	30	18,9	27	20,3	33	20,8	61	17,6
Lubomierz	5	8,1	11	8,5	21	13,2	8	6,0	23	14,5	26	7,5
Łętowe	6	9,7	12	9,3	9	5,7	7	5,3	13	8,2	16	4,6
Łostówka	7	11,3	11	8,5	17	10,7	14	10,5	11	6,9	41	11,8
Mszana Górna	12	19,4	21	16,3	28	17,6	21	15,8	28	17,6	44	12,7
Olszówka	6	9,7	6	4,7	12	7,5	10	7,5	8	5,0	46	13,3
Raba Niżna	7	11,3	9	7,0	14	8,8	7	5,3	6	3,8	21	6,1
Razem Gmina	62	100,0	129	100,0	159	100	133	100,0	159	100,0	347	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

Mapa 6. Udział procentowy osób zarejestrowanych w PUP przez okres powyżej 24 miesiące- mieszkańcy Gminy Mszana Dolna (2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

Bezrobotne osoby z terenu gminy to głównie ludzie młodzi. W latach 2013-2015 największą grupą wiekową były osoby w wieku 18-24 lata, stanowiące powyżej 30% ogółu. Drugą pozycję zajęły osoby w przedziale 25-34 lat. Zatem bezrobocie wśród osób młodych, staje się zagrożeniem startu zawodowego i jedną z barier blokujących zaspokojenie potrzeb i aspiracji młodego pokolenia. W poniższej tabeli przedstawiono udziały procentowe wszystkich grup wiekowych osób bezrobotnych, a w dalszych w podziale na miejscowości zamieszkania.

Tabela 18. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna względu na wiek (2013 i 2015)

	18-24 lat		25-34 lat		35-44 lat		45-54 lat		55-59 lat		60 lat i więcej	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
2013	429	33,4	341	26,6	233	18,1	193	15,0	74	5,8	14	1,1
2015	305	30,8	272	27,5	178	18,0	155	15,7	61	6,2	18	1,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

Tabela 19. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, ze względu na wiek i miejscowość zamieszkania (2013)

Jednostka	18-24 lat		25-34 lat		35-44 lat		45-54 lat		55-59 lat		60 lat i więcej	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
Glisne	7	1,6	8	2,3	2	0,9	1	0,5	2	2,7	1	7,1
Kasina Wielka	64	14,9	72	21,1	58	24,9	45	23,3	16	21,6	4	28,6
Kasinka Mała	66	15,4	67	19,6	46	19,7	35	18,1	15	20,3	1	7,1
Lubomierz	62	14,5	40	11,7	18	7,7	10	5,2	7	9,5	0	0,0
Łętowe	47	11,0	21	6,2	11	4,7	11	5,7	2	2,7	1	7,1
Łostówka	41	9,6	41	12,0	23	9,9	29	15,0	9	12,2	1	7,1
Mszana Górna	83	19,3	43	12,6	37	15,9	28	14,5	11	14,9	3	21,4
Olszówka	41	9,6	21	6,2	24	10,3	17	8,8	8	10,8	2	14,3
Raba Niżna	18	4,2	28	8,2	14	6,0	17	8,8	4	5,4	1	7,1
Razem Gmina	429	100,0	341	100,0	233	100,0	193	100,0	74	100,0	14	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

Tabela 20. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, ze względu na wiek i miejscowość zamieszkania (2015)

	18-24 lat		25-34 lat		35-44 lat		45-54 lat		55-59 lat		60 lat i więcej	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
Glisne	8	2,6	7	2,6	4	2,2	1	0,6	2	3,3	0	0,0
Kasina Wielka	46	15,1	52	19,1	52	29,2	38	24,5	15	24,6	2	11,1
Kasinka Mała	55	18,0	60	22,1	33	18,5	35	22,6	12	19,7	3	16,7
Lubomierz	42	13,8	21	7,7	16	9,0	10	6,5	5	8,2	0	0,0
Łętowe	33	10,8	13	4,8	2	1,1	10	6,5	3	4,9	2	11,1
Łostówka	29	9,5	34	12,5	17	9,6	14	9,0	4	6,6	3	16,7
Mszana Górna	49	16,1	39	14,3	27	15,2	25	16,1	9	14,8	5	27,8
Olszówka	27	8,9	22	8,1	17	9,6	11	7,1	8	13,1	3	16,7
Raba Niżna	16	5,2	24	8,8	10	5,6	11	7,1	3	4,9	0	0,0
Razem Gmina	305	100,0	272	100,0	178	100,0	155	100,0	61	100,0	18	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

Nie bez znaczenia dla osoby bezrobotnej pozostaje kwestia jego wykształcenia. W 2013 roku osoby bezrobotne najczęściej legitymowały się zasadniczym zawodowym, stanowiąc 31,3%. W 2015 roku zwiększył się do 33,4% ogółu. Na drugim miejscu znalazła się grupa osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym uzyskując udział 26,8% ogółu w 2013 roku i 27,9% w 2015 roku.

Tabela 21. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, ze względu na wykształcenie (2013 i 2015)

	Wyższe		Policealne i średnie zawodowe		Średnie ogólnokształcące		Zasadnicze zawodowe		Gimnazjalne i poniżej	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
2013	114	8,9	344	26,8	137	10,7	402	31,3	287	22,4
2015	86	8,7	276	27,9	104	10,5	330	33,4	193	19,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

W grupie osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym w 2013 roku dominowały osoby mieszkające w Kasinie Wielkiej (20,9% w 2013 roku i 19,4% w 2015 roku) i Mszanie Górnej (16,9% w 2013 roku i 17,3% w 2015 roku).

Tabela 22. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna ze względu na wykształcenie i miejscowość zamieszkania (2013)

Jednostka	Wyższe		Policealne i średnie zawodowe		Średnie ogólnokształcące		Zasadnicze zawodowe		Gimnazjalne i poniżej	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
Glisne	2	1,8	5	1,5	3	2,2	5	1,2	6	2,1
Kasina Wielka	19	16,7	59	17,2	32	23,4	84	20,9	65	22,6
Kasinka Mała	24	21,1	88	25,6	25	18,2	61	15,2	32	11,1
Lubomierz	15	13,2	31	9,0	13	9,5	42	10,4	36	12,5
Łętowe	12	10,5	19	5,5	15	10,9	25	6,2	22	7,7
Łostówka	10	8,8	37	10,8	8	5,8	51	12,7	38	13,2
Mszana Górna	18	15,8	58	16,9	21	15,3	68	16,9	40	13,9
Olszówka	8	7,0	23	6,7	9	6,6	38	9,5	35	12,2
Raba Niżna	6	5,3	24	7,0	11	8,0	28	7,0	13	4,5
Razem Gmina	114	100,0	344	100,0	137	100,0	402	100,0	287	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

Tabela 23. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, ze względu na wykształcenie i miejscowość zamieszkania (2015)

	Wyższe		Policealne i średnie zawodowe		Średnie ogólnokształcące		Zasadnicze zawodowe		gimnazjalne i poniżej	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
Glisne	3	3,5	7	2,5	3	2,9	7	2,1	2	1,0
Kasina Wielka	16	18,6	45	16,3	26	25,0	64	19,4	54	28,0
Kasinka Mała	19	22,1	80	29,0	19	18,3	56	17,0	24	12,4
Lubomierz	11	12,8	26	9,4	8	7,7	31	9,4	18	9,3
Łętowe	6	7,0	12	4,3	7	6,7	23	7,0	15	7,8
Łostówka	7	8,1	31	11,2	9	8,7	38	11,5	16	8,3
Mszana Górna	13	15,1	40	14,5	14	13,5	57	17,3	30	15,5
Olszówka	4	4,7	14	5,1	11	10,6	34	10,3	25	13,0
Raba Niżna	7	8,1	21	7,6	7	6,7	20	6,1	9	4,7
Razem Gmina	86	100,0	276	100,0	104	100,0	330	100,0	193	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z PUP

10. Sytuacja osób niepełnosprawnych

Osoby niepełnosprawne wymagają szczególnej uwagi i interwencji ze strony pomocy społecznej. Na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, niepełnosprawnością nazwiemy trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy.

Od 1 września 1997r. obowiązują dwa rodzaje orzecznictwa:

- 1) Orzecznictwo do celów pozarentowych – prowadzone przez Powiatowe Zespoły do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności.
- 2) Orzecznictwo o niezdolności do pracy do celów rentowych - prowadzone przez lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Limanowej działa na podstawie poniższych ustaw i rozporządzeń:

- Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych.
- Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności.
- Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia.

Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności wydaje orzeczenia o stopniach niepełnosprawności oraz o wskazaniach do ulg i uprawnień. Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej, rozróżnia się trzy stopnie niepełnosprawności:

- 1) Znaczny – zalicza się do niego osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagającą, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.

- 2) Umiarkowany – zalicza się do niego osobę o naruszonej sprawności organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych
- 3) Lekki – zalicza się do niego osobę o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych, z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną lub mającą ograniczenia w pełnieniu ról społecznych, dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne.

Osoby, które nie ukończyły 16 roku życia zaliczane są do osób niepełnosprawnych, jeżeli mają naruszoną sprawność fizyczną lub psychiczną, o przewidywanym okresie trwania powyżej 12 miesięcy, z powodu wady wrodzonej, długotrwałej choroby lub uszkodzenia organizmu, powodującą konieczność zapewnienia im całkowitej opieki lub pomocy w zaspakajaniu podstawowych potrzeb życiowych w sposób przewyższający wsparcie potrzebne osobie w danym wieku.

Na podstawie Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. Nr 139, poz. 1328, ze zm.) rozróżnia się symbole przyczyny niepełnosprawności:

- 01-U – upośledzenie umysłowe,
- 02-P – choroby psychiczne,
- 03-L – zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu,
- 04-O – choroby narządu wzroku,
- 05-R – upośledzenie narządu ruchu,
- 06-E – epilepsja,
- 07-S – choroby układu oddechowego i krążenia,
- 08-T – choroby układu pokarmowego,
- 09-M – choroby układu moczowo-płciowego,
- 10-N – choroby neurologiczne,

- 11-I – inne, w tym schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego,
- 12-C – całościowe zaburzenia rozwojowe.

Symbol przyczyny niepełnosprawności zawarty w orzeczeniu odzwierciedla rozpoznanie uszkodzenia lub choroby, która niezależnie od przyczyny jej powstania powoduje zaburzenia funkcji organizmu oraz ograniczenia w wykonywaniu czynności życiowych i aktywności społecznej dziecka.⁵

Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Limanowej przekazał dane za lata 2013 i 2015 na temat liczby osób zaliczonych do niepełnosprawnych prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu z uwzględnieniem między innymi: symbolu przyczyny niepełnosprawności, stopnia niepełnosprawności, płci, wieku osób niepełnosprawnych.

W pierwszej kolejności zostanie dokonana analiza osób niepełnosprawnych po 16 roku życia, w podziale na w/w kategorie. Zaznaczyć należy iż podane liczby dotyczą osób niepełnosprawnych ze względu na rodzaj symbolu. Jedna osoba otrzymująca orzeczenie, może zatem mieć jeden, dwa lub trzy symbole niepełnosprawności.

Łączna liczba osób po 16 roku życia, którym wydano orzeczenie o niepełnosprawności wg symbolu przyczyny niepełnosprawności wynosiła w 2013 roku 168, a w 2015 roku 151. W 2013 roku Powiatowy Zespół ds. orzekania odnotował największą liczbę osób niepełnosprawnych z powodu zaburzeń narządu ruchu tj. 26,2%. Drugim symbolem były choroby układu oddechowego i krążenia (20,2%). Z kolei w 2015 roku Zespół odnotował największą liczbę osób niepełnosprawnych z powodu chorób układu oddechowego i krążenia tj. 24,5%. Widać wyraźnie, iż liczba osób, które otrzymały stopień ze względu na występujący symbol 07-S rośnie.

⁵ <http://www.niepelnosprawni.gov.pl>

Tabela 24. Osoby zaliczone do stopnia niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu z uwzględnieniem przyczyny niepełnosprawności, mieszkający na terenie Gminy Mszana Dolna (2013 i 2015)

Symbol	Razem 2013 rok		Razem 2015 rok	
	l. osób	%	l. osób	%
01-U	2	1,2	3	2,0
02-P	19	11,3	13	8,6
03-L	9	5,4	4	2,6
04-O	4	2,4	7	4,6
05-R	44	26,2	29	19,2
06-E	3	1,8	1	0,7
07-S	34	20,2	37	24,5
08-T	6	3,6	8	5,3
09-M	14	8,3	15	9,9
10-N	25	14,9	24	15,9
11-I	8	4,8	10	6,6
12-C	0	0,0	0	0,0
RAZEM	168	100,0	151	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności, system EKSMOoN

Analiza płci osób niepełnosprawnych wykazała, iż wśród kobiet w 2013 roku dominowały choroby narządów ruchu (27,5%). Z kolei wśród mężczyzn, dominowały dwie przyczyny: zarówno wspomniane wcześniej choroby narządów ruchu (24,2%) jak i choroby układu oddechowego i krążenia (25,8%). W 2015 roku zarówno w przypadku kobiet jak i mężczyzn dominował symbol 07-S. Odnotowano również sporą grupę kobiet i mężczyzn z chorobami neurologicznymi (16,4% kobiety i 15,4 mężczyźni).

Tabela 25. Osoby zaliczone do stopnia niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu z uwzględnieniem przyczyny niepełnosprawności, mieszkający na terenie Gminy Mszana Dolna, wg płci (2013 i 2015)

Symbol	2013 rok				2015 rok			
	Kobiety		Mężczyźni		Kobiety		Mężczyźni	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
01-U	2	2,0	0	0,0	0	0,0	3	3,8
02-P	13	12,7	6	9,1	6	8,2	7	9,0
03-L	5	4,9	4	6,1	3	4,1	1	1,3
04-O	2	2,0	2	3,0	4	5,5	3	3,8
05-R	28	27,5	16	24,2	13	17,8	16	20,5
06-E	0	0,0	3	4,5	0	0,0	1	1,3
07-S	17	16,7	17	25,8	17	23,3	20	25,6
08-T	4	3,9	2	3,0	3	4,1	5	6,4

09-M	10	9,8	4	6,1	11	15,1	4	5,1
10-N	16	15,7	9	13,6	12	16,4	12	15,4
11-I	5	4,9	3	4,5	4	5,5	6	7,7
12-C	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
RAZEM	102	100,0	66	100,0	73	100,0	78	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności, system EKSMOoN

Osobom niepełnosprawnym po 16 roku życia, przyznawany jest stopień niepełnosprawności. Analiza danych wykazała, że w badanych latach ponad połowa osób otrzymała umiarkowany stopień niepełnosprawności. W badanych latach osoby, które otrzymały umiarkowany stopień niepełnosprawności borykały się głównie z chorobami narządów ruchu. W 2013 roku 15,6% stanowiły osoby, którym przyznano umiarkowany stopień ze względu na choroby psychiczne.

Tabela 26. Osoby zaliczone do stopnia niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu z uwzględnieniem przyczyny niepełnosprawności, mieszkający na terenie Gminy Mszana Dolna, wg stopnia niepełnosprawności (2013 i 2015)

Symbol	2013 rok						2015 rok					
	znaczný		umiarkowany		lekki		znaczný		umiarkowany		lekki	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
01-U	1	1,8	1	1,1	0	0,0	2	3,2	0	0,0	1	11,1
02-P	3	5,4	14	15,6	2	9,1	6	9,5	7	8,9	0	0,0
03-L	2	3,6	6	6,7	1	4,5	0	0,0	4	5,1	0	0,0
04-O	2	3,6	1	1,1	1	4,5	6	9,5	1	1,3	0	0,0
05-R	11	19,6	24	26,7	9	40,9	4	6,3	23	29,1	2	22,2
06-E	0	0,0	2	2,2	1	4,5	0	0,0	1	1,3	0	0,0
07-S	10	17,9	20	22,2	4	18,2	14	22,2	18	22,8	5	55,6
08-T	6	10,7	0	0,0	0	0,0	5	7,9	3	3,8	0	0,0
09-M	9	16,1	5	5,6	0	0,0	10	15,9	5	6,3	0	0,0
10-N	9	16,1	13	14,4	3	13,6	11	17,5	12	15,2	1	11,1
11-I	3	5,4	4	4,4	1	4,5	5	7,9	5	6,3	0	0,0
12-C	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
RAZEM	56	100,0	90	100,0	22	100,0	63	100,0	79	100,0	9	100,0
%	33,3		53,6		13,1		41,7		52,3		6,0	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności, system EKSMOoN

Ponad połowa osób niepełnosprawnych z terenu gminy w badanych latach była w wieku powyżej 60 lat. Osobom z tej grupy wiekowej przypisywano głównie stopień ze względu na występujące choroby narządu ruchu oraz choroby układu oddechowego i

krażenia. Analiza danych wykazała, iż w 2013 roku najwięcej osób w wieku 16-25 lat otrzymywało stopień ze względu na choroby narządów ruchu i laryngologiczne. Z kolei w 2015 roku wśród osób niepełnosprawnych 16-25 lat, największą okazała się grupa osób z chorobami neurologicznymi.

Tabela 27. Osoby zaliczone do stopnia niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu z uwzględnieniem przyczyny niepełnosprawności, mieszkający na terenie Gminy Mszana Dolna, wg wieku (2013 i 2015)

Symbol	2013 rok								2015 rok							
	16-25 lat		26-40 lat		41-59 lat		60 lat i więcej		16-25 lat		26-40 lat		41-59 lat		61 lat i więcej	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
01-U	2	8,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0	2	15,4	1	5,9	0	0,0	0	0,0
02-P	2	8,3	7	28,0	5	14,3	5	6,0	0	0,0	6	35,3	2	4,5	5	6,5
03-L	5	20,8	1	4,0	1	2,9	2	2,4	1	7,7	1	5,9	0	0,0	2	2,6
04-O	2	8,3	0	0,0	0	0,0	2	2,4	1	7,7	1	5,9	4	9,1	1	1,3
05-R	5	20,8	2	8,0	9	25,7	28	33,3	0	0,0	0	0,0	12	27,3	17	22,1
06-E	0	0,0	3	12,0	0	0,0	0	0,0	1	7,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0
07-S	2	8,3	1	4,0	6	17,1	25	29,8	0	0,0	2	11,8	9	20,5	26	33,8
08-T	0	0,0	1	4,0	2	5,7	3	3,6	0	0,0	2	11,8	3	6,8	3	3,9
09-M	0	0,0	2	8,0	4	11,4	8	9,5	1	7,7	2	11,8	5	11,4	7	9,1
10-N	3	12,5	6	24,0	6	17,1	10	11,9	5	38,5	2	11,8	6	13,6	11	14,3
11-I	3	12,5	2	8,0	2	5,7	1	1,2	2	15,4	0	0,0	3	6,8	5	6,5
12-C	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Razem	24	100	25	100	35	100	84	100	13	100	17	100	44	100	77	100
%	14,3		14,9		20,8		50,0		8,6		11,3		29,1		51,0	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności, system EKSMOoN

Analiza osób niepełnosprawnych do 16 roku życia.

Analiza danych statystycznych dotycząca osób młodych do 16 roku życia wskazała, że najczęstszą przyczyną uzyskiwanej niepełnosprawności w 2013 roku były choroby układu oddechowego i krążenia (21,2%) . Z kolei w 2015 roku najczęściej młodym osobom przyznawano niepełnosprawność z powodu chorób określanych symbolem 11-I (31,4%).

Tabela 28. Osoby do 16 roku życia, zaliczone do niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu z uwzględnieniem przyczyny niepełnosprawności, mieszkający na terenie Gminy Mszana Dolna (2013 i 2015)

Symbol	Razem 2013 rok		Razem 2015 rok	
	l. osób	%	l. osób	%
01-U	1	3,0	2	5,7
02-P	3	9,1	1	2,9
03-L	2	6,1	2	5,7
04-O	0	0,0	1	2,9
05-R	4	12,1	5	14,3
06-E	3	9,1	0	0,0
07-S	7	21,2	5	14,3
08-T	0	0,0	1	2,9
09-M	2	6,1	1	2,9
10-N	3	9,1	5	14,3
11-I	6	18,2	11	31,4
12-C	2	6,1	1	2,9
RAZEM	33	100,0	35	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności, system EKSMOoN

Ze względu na grupy wiekowe osób niepełnosprawnych do 16 roku życia, w 2013 roku niemal 70% stanowiły osoby w wieku 8-16 lat. W 2015 roku sytuacja uległa zmianie, bowiem prawie powoła to osoby w przedziale 8-16 lat, ponad 30% to osoby w wieku 4-7 lat.

Tabela 29. Osoby do 16 roku życia, zaliczone do niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu z uwzględnieniem przyczyny niepełnosprawności, mieszkający na terenie Gminy Mszana Dolna (2013 i 2015)

rok	do 3 lat		4-7 lat		8-16 lat		Razem
	l. osób	%	l. osób	%	l. osób	%	
2013	5	15,2	5	15,2	23	69,7	33
2015	6	17,1	12	34,3	17	48,6	35

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności, system EKSMOoN

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej posiada porozumienie w sprawie powierzenia przez Gminę Mszana Dolna Gminie Raciechowice zadań w zakresie świadczenia usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz upośledzonych umysłowo z terenu Gminy Mszana Dolna przez Środowiskowy Dom Samopomocy w Zegartowicach. GOPS współpracuje ze Stowarzyszeniem Rodzin Zdrowie Psychiczne w Krakowie w celu podniesienia zdolności

do zatrudnienia osób niepełnosprawnych, poprzez podniesienie ich kwalifikacji i kompetencji oraz nabycia doświadczenia zawodowego.

Wspieranie osób niepełnosprawnych.

W ramach wsparcia osobom niepełnosprawnym mieszkającym na terenie Gminy Mszana Dolna, dofinansowano w latach 2013 i 2015 do likwidacji barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się, do turnusów rehabilitacyjnych oraz do zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.

Łączna liczba osób, zamieszkałych na terenie Gminy Mszana Dolna, które otrzymały dofinansowanie do turnusów rehabilitacyjnych wynosiła w 2013 roku 4 osoby (w 2015 roku brak dofinansowań). Łączna liczba osób objętych pomocą w likwidacji barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się wynosiła w 2013 roku 8 osób, a w 2015 roku 17 osób. Natomiast 200 osób w 2013 roku oraz 249 osób w 2015 roku otrzymało dofinansowanie do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, a 14 osób w 2013 roku i 3 osoby w 2015 roku do sprzętu rehabilitacyjnego.

Tabela 30. Liczba osób niepełnosprawnych (klienci PCPR), ze wzgl. na płeć zamieszkałych na terenie Gminy Mszana Dolna, które otrzymały dofinansowania z PCPR (2013 i 2015)

Turnusy rehabilitacyjne							
2013 rok				2015 rok			
Mężczyźni	Kobiety	Dzieci	Razem	Kobiety	Mężczyźni	Dzieci	Razem
1	2	1	4	0	0	0	0
Likwidacja barier architektonicznych, technicznych, w komunikowaniu się							
2013 rok				2015 rok			
Mężczyźni	Kobiety	Dzieci	Razem	Kobiety	Mężczyźni	Dzieci	Razem
4	3	1	8	8	9	0	17
Środki pomocnicze i przedmioty ortopedyczne							
2013 rok				2015 rok			
Mężczyźni	Kobiety	Dzieci	Razem	Kobiety	Mężczyźni	Dzieci	Razem
62	119	19	200	69	157	23	249
Sprzęt rehabilitacyjny							
2013 rok				2015 rok			
Mężczyźni	Kobiety	Dzieci	Razem	Kobiety	Mężczyźni	Dzieci	Razem
5	7	2	14	0	2	1	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PCPR

11. Przemoc w rodzinie

Na podstawie ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, przez przemoc w rodzinie należy rozumieć powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, a w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Zjawisko przemocy w rodzinie ma charakter złożony i rozpatrywane jest zarówno w aspekcie, prawnym, psychologicznym jak i społecznym.

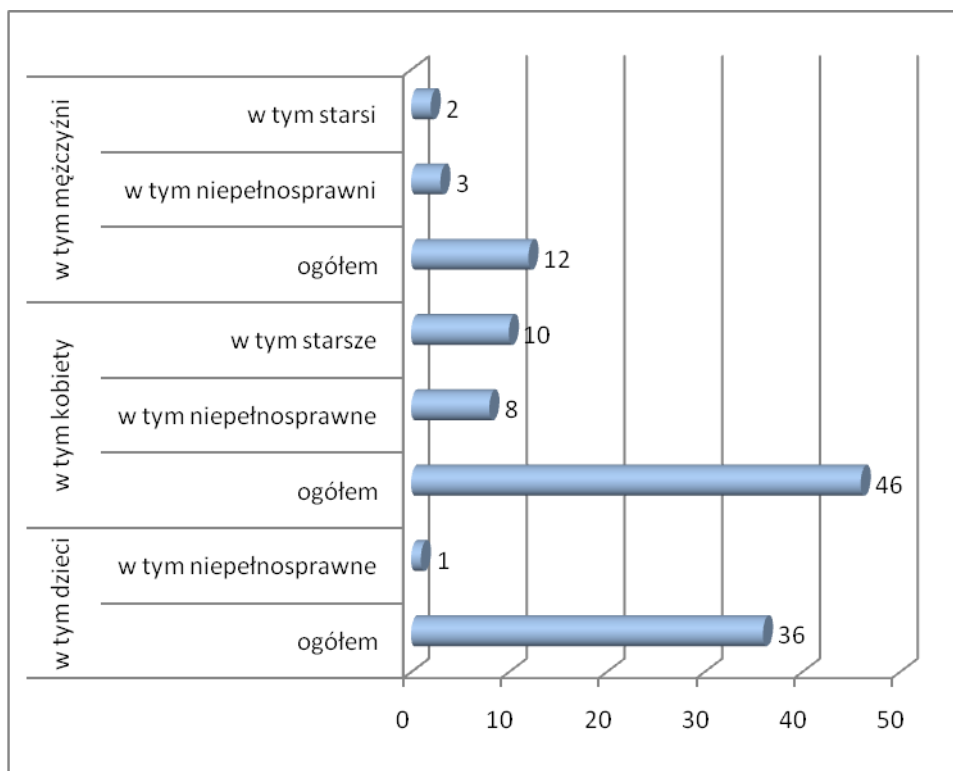
Skuteczna pomoc w walce z przemocą jest trudna, zwłaszcza w przypadku przemocy w rodzinie, ponieważ wymaga przełamywania stereotypów u osób bezpośrednio dotkniętych problemem oraz jego otoczenia jak również nierzadko przedstawicieli instytucji zaangażowanych w pomoc.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Mszanie Dolnej realizując zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy, w różnych jej formach współpracuje z: Policją, Sądem, Dyrektorami szkół i pedagogami szkolnymi, Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie. W celu realizacji zadań określonych w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w Gminie Mszana Dolna uruchomiono gminny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie oparty na pracy Zespołu Interdyscyplinarnego i jego grup roboczych. Zadaniem Zespołu Interdyscyplinarnego jest integrowanie i koordynowanie działań w/w. podmiotów oraz specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Dokonana diagnoza zjawiska przemocy domowej polegała na analizie badawczej danych instytucjonalnych. Przedstawione dane dotyczące przemocy pochodzą z GOPS – Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie MPiPS oraz Policji.

W ramach ochrony i pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, w gminie funkcjonuje Zespół Interdyscyplinarny. W 2015 roku spotykał się on 4 razy. Objęto pomocą 94 osoby w tym 46 kobiet, 12 mężczyzn i 36 dzieci.

Wykres 7. Zespół Interdyscyplinarny – liczba osób objęta działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Mszana Dolna (2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Utworzono 21 grup roboczych, które łącznie spotykały się w 2015 roku 106 razy. Pomocą objęto 48 rodzin.

W ramach poradnictwa dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie udzielono porad dla 77 osób, w tym dla 11 osób poradnictwa medycznego, dla 18 osób poradnictwa psychologicznego i dla 48 osób poradnictwa socjalnego.

W 2015 roku objęto 48 rodzin procedurą „Niebieskie Karty”. W wyniku ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy zakończono 18 procedur NK. Zakończono również 8 procedur NK w wyniku rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowanych działań.

Dane dotyczące procedury NK zamieszczone zostały w poniższej tabeli.

Tabela 31. Interweniowanie oraz reagowanie właściwych służb na stosowanie przemocy w rodzinie w Gminie Mszana Dolna (2015)

Wskaźnik		Liczba
liczba sporządzonych formularzy "Niebieskich Kart - A" przez pracowników socjalnych wszczynających procedurę		7
liczba sporządzonych formularzy "Niebieskich Kart - C" przez członków zespołu interdyscyplinarnego / grupy robocze		47
liczba sporządzonych formularzy "Niebieskich Kart - D" przez członków zespołu interdyscyplinarnego / grupy robocze		31
liczba rodzin objętych procedurą "Niebieskie Karty"		48
liczba rodzin wobec których wszczęto procedurę "Niebieskie Karty" w okresie sprawozdawczym		21
liczba zakończonych procedur Niebieskie Karty w przypadku:	ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy	18
	rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań	8

Źródło: opracowanie na podstawie: Sprawozdanie z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie MPiPS- GOPS Mszana Dolna

12. Problem alkoholowy

Narodowy Program Profilaktyki Rozwiązywania Problemów Alkoholowych definiuje uzależnienie od alkoholu, jako kompleks zjawisk fizjologicznych, behawioralnych i poznawczych, wśród których picie alkoholu dominuje nad innymi zachowaniami, które miały dla pacjenta poprzednio większą wartość. Głównym objawem zespołu uzależnienia jest pragnienie alkoholu (często silne, czasami przemożne).

Na ostateczne rozpoznanie uzależnienia, pozwala identyfikacja trzech lub więcej następujących cech lub objawów występujących łącznie przez pewien czas w ciągu ostatniego roku (picia):

1. Silne pragnienie lub poczucie przymusu picia („głód alkoholowy”).
2. Upośledzona zdolność kontrolowania zachowań związanych z pićciem (trudności w unikaniu rozpoczęcia picia, trudności w zakończeniu picia do wcześniej założonego poziomu, nieskuteczność wysiłków zamierzających do zmniejszenia lub kontrolowania picia).
3. Fizjologiczne objawy stanu odstawienia pojawiającego się, gdy picie alkoholu jest ograniczone lub przerywane albo używanie alkoholu lub pokrewnie działających substancji (np. leków) w celu złagodzenia ww. objawów, uwolnienie się od nich lub uniknięcia ich.
4. Zmieniona (najczęściej zwiększona) tolerancja alkoholu, potrzeba spożycia większych dawek dla wywołania oczekiwanego efektu.
5. Z powodu picia alkoholu narastające zaniedbywanie alternatywnych źródeł przyjemności lub zainteresowań, zwiększona ilość czasu przeznaczona na zdobywanie alkoholu lub jego picie, bądź uwolnienia się od następstw jego działania.
6. Uporczywe picie alkoholu mimo oczywistych dowodów występowania szkodliwych następstw picia.

Głównym źródłem danych zawartych w niniejszym rozdziale, są roczne sprawozdania z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1.

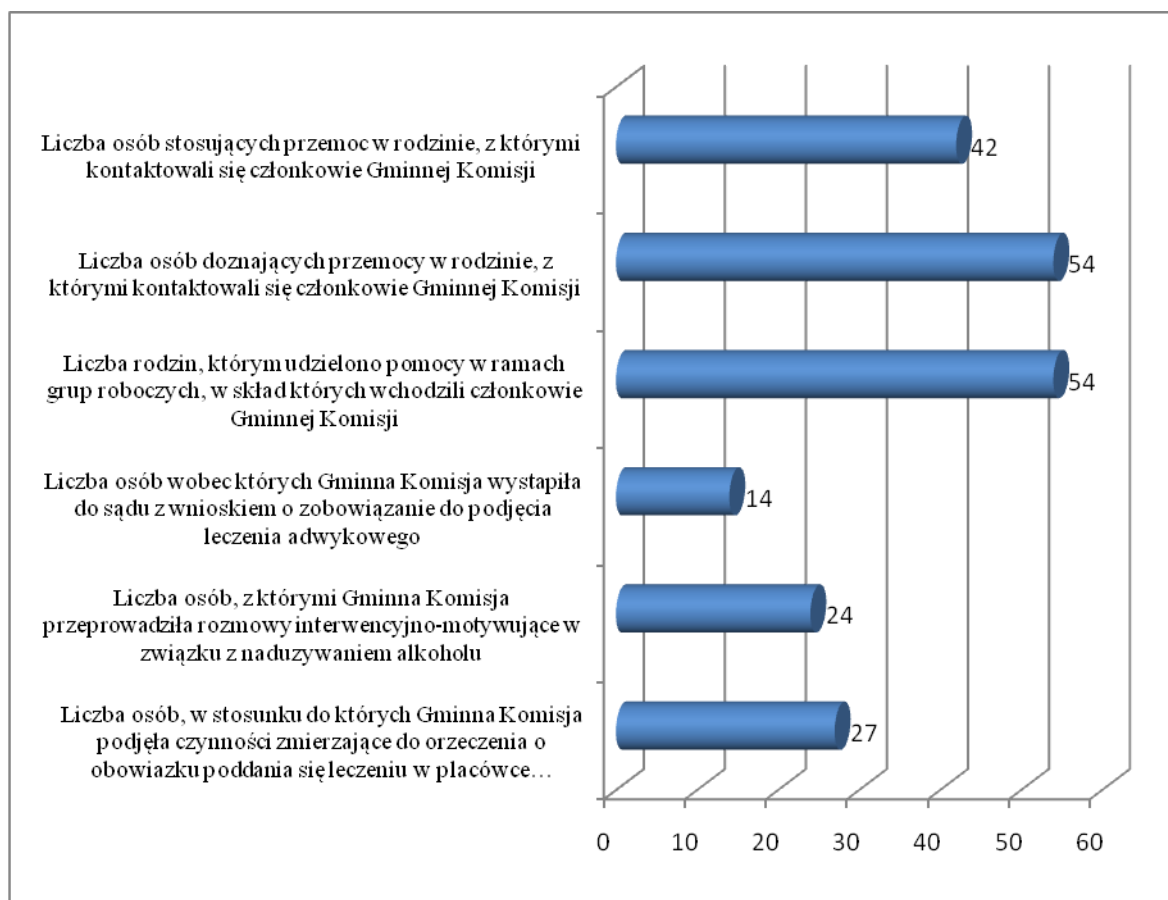
Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, zwana dalej „Gminną Komisją” działa na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2012 r. poz. 1356, z późn. zm.).

Wg danych ze sprawozdania PARPA-G1 w 2014 roku, łączny limit punktów sprzedaży napojów alkoholowych uchwalony przez Radę Gminy wynosił 77, w tym limit punktów sprzedaży napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży (sklepy) 49, a w miejscu sprzedaży (lokale gastronomiczne) 28. Liczba punktów sprzedaży napojów alkoholowych wynosiła łącznie 61, w tym 41 to sklepy i 17 to lokale gastronomiczne.

Wg stanu na koniec 2014 roku, liczba członków Gminnej Komisji wynosiła 6.

W 2014 roku, w stosunku do 27 osób z problemem alkoholowym podjęto czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu w placówce leczenia uzależnień. Gminna Komisja przeprowadziła 24 rozmowy interwencyjno-motywujące z członkami rodzin osób uzależnionych od alkoholu. Złożono także wnioski o leczenie odwykowe dla 14 osób.

Wykres 8. Liczba osób z problemem alkoholowym w Gminie Mszana Dolna (2014)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PARPA-G1

W punkcie konsultacyjno-informacyjnym udzielono 202 porad dla 66 osób z problemem alkoholowym oraz 96 porad dla 48 dorosłych członków rodziny osoby z problemem alkoholowym. Porady uzyskali również osoby doznające przemocy i stosujące przemoc.

W ramach profilaktyki szkolnej i środowiskowej, na terenie gminy prowadzone były programy profilaktyczne, w których wzięło udział 1200 uczniów oraz 40 nauczycieli. Przeprowadzone były również prelekcje czy pogadanki (około 600 uczestników), spektakle profilaktyczne (dla około 500 uczestników), konkursy (plastyczne, literackie, muzyczne itp. dla około 150 uczestników) oraz szkolenia/warsztaty dla nauczycieli i wychowawców (40 uczestników).

W 2015 roku Uchwałą Rady Gminy Mszana Dolna przyjęto Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na 2016 rok. Głównym celem programu jest graniczenie skali występujących na terenie Gminy Mszana Dolna problemów wynikających z nadużywania alkoholu, uzależnień oraz ich negatywnych następstw, w szczególności przemocy w rodzinie.

13. Wspieranie rodziny

Do 31 grudnia 2014 r., przydzielenie rodzinie asystenta lub wystąpienia o jego przydzielenie miało charakter fakultatywny. Od 1 stycznia 2015 r. ma charakter obligatoryjny. Do 31.12.2015r. tutejszy ośrodek zatrudnionego miał asystenta rodziny, który swoją pomocą obejmował 10 rodzin. Od stycznia 2016r. instytucji asystenta rodziny nie było ze względu na brak środków finansowych. Dopiero od maja 2016r. został zatrudniony nowy asystent rodziny, który pracuje z 10 rodzinami.

Podstawą działania asystentów rodziny jest plan pracy z rodziną, opracowywany i realizowany we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym. W przypadku dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej, plan pracy z rodziną (skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w tej formie opieki) jest opracowywany we współpracy z członkami w poprawie jej sytuacji życiowej, nauka prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego, a także pomoc w rozwiązywaniu problemów socjalnych, psychologicznych i wychowawczych rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej. Rolą asystenta jest pomoc rodzinie. Ponadto asystent powinien wspierać aktywność społeczną i zawodową rodziny, motywować jej członków do podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Do zadań asystenta należą także: motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców kształtujących prawidłowe wzorce rodzicielskie i umiejętności psychospołeczne, udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności przez udział w zajęciach psychoedukacyjnych, interwencje w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin, prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci. Kolejnymi zadaniami asystenta są także: dokumentowanie pracy z rodziną, dokonywanie okresowej, co najmniej półrocznej oceny sytuacji rodziny i przekazywanie jej podmiotowi zatrudniającemu asystenta, monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną. Asystent w swojej pracy współpracuje z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny, jak również z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną

Asystent może mieć pod swoją opieką w tym samym czasie nie więcej niż 15 rodzin. Wspieranie rodziny jest prowadzone za jej zgodą i z jej aktywnym udziałem – obecnie asystent rodziny jest wprowadzony dla 10 rodzin. Jednak sąd opiekuńczy, jeżeli dobro

dziecka jest zagrożone, może wydać odpowiednie zarządzenie, w którym zobowiąże rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania, w tym do pracy z asystentem rodziny. Obecnie 1 rodzina ma przyznanego asystenta rodziny przez Sąd. Sąd opiekuńczy może również poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego.

W zakresie funkcjonowania asystentów rodziny, do zadań własnych gminy należy: opracowanie i realizacja trzyletnich gminnych programów wspierania rodziny, tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów, a także tworzenie i rozwój systemu opieki nad dzieckiem. Gminy są też zobowiązane do finansowania podnoszenia kwalifikacji przez asystentów. Kolejnym zadaniem własnym gminy jest również prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na jej terenie. Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej, realizowanych przez gminę zgodnie z wytycznymi wojewody, należy wykonywanie zadań wynikających z rządowych programów z zakresu wspierania rodziny.

14. Pomoc społeczna. Zagrożenie marginalizacją i wykluczeniem społecznym

Zadania z zakresu pomocy społecznej w Gminie Mszana Dolna realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Został on utworzony jako jednostka organizacyjna i budżetowa gminy do realizowania zadań w zakresie pomocy społecznej. GOPS działa na podstawie ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku. Ustawodawca poprzez niniejszą ustawę określił zadania ośrodka względem mieszkańców, których należy wesprzeć świadczeniami socjalnymi oraz pracą socjalną. Osoby/rodziny ubiegające się o pomoc społeczną, w tym wsparcie finansowe (udzielenie zasiłku w postaci pomocy finansowej), powinny spełniać warunki określone przez w/w ustawę. Mowa tu o narzuconym przez Ustawodawcę kryterium dochodowym na osobę w gospodarstwie domowym, w rozumieniu ustawy oraz kryterium dochodowym na osobę samotnie prowadzącą gospodarstwo domowe. Ustawodawca określił również inne przesłanki, które uprawniają do korzystania z systemu pomocy społecznej – zostały bowiem wskazane przyczyny przyznania pomocy społecznej. Ustawodawca określił w formie katalogu problemy społeczne, które uprawniają do korzystania ze świadczeń socjalnych. Zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej pomoc udziela się osobom/rodzinom z powodu:

- 1) ubóstwa;**
- 2) sieroctwa;**
- 3) bezdomności;**
- 4) bezrobocia;**
- 5) niepełnosprawności;**
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;**
- 7) przemocy w rodzinie;**
- 7a) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;**
- 8) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;**
- 9) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;**
- 10) (uchylony)**
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt**

czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach;

12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;

13) alkoholizmu lub narkomanii;

14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;

15) klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Wyznaczenie powyższego katalogu wiąże się z koniecznością badania i monitorowania, w większości przypadków wykorzystując instrumenty badań społecznych. Badania podstawowe wykonane na potrzeby Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, pozwalają poznać główne dysfunkcje rodzin oraz osób otrzymujących pomoc socjalną w obszarze świadczonej pomocy społecznej przez tutejszy GOPS.

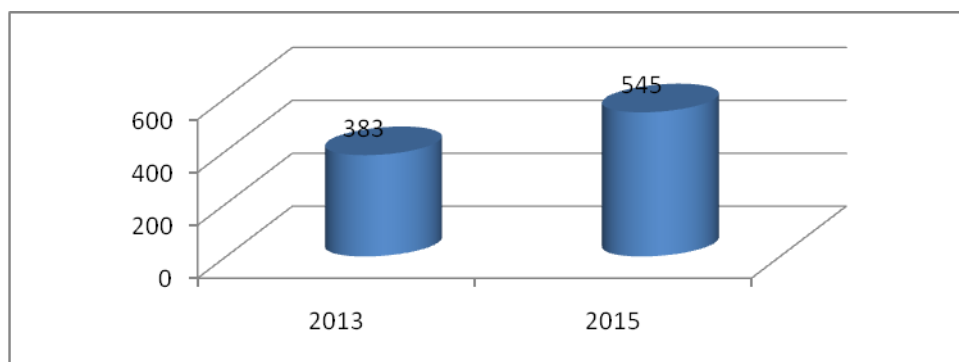
Analiza gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną w latach 2013-2015

Prezentację wyników przeprowadzonego badania dotyczącego mieszkańców tutejszej gminy, którzy zostali objęci wsparciem przez jednostkę organizacyjną pomocy społecznej rozpoczyna charakterystyka gospodarstw domowych oraz analiza dynamiki zjawiska w latach 2013 i 2015. Zbiór danych, którym zespół badawczy posługiwał się w trakcie studiów, to sprawozdania Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS), sprawozdania z działalności GOPS, sprawozdania z realizacji programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”. Z założeń diagnozy społecznej, na potrzeby niniejszego dokumentu strategicznego wynika, że rok 2013 wyznaczono jako podstawowy, w aspekcie przeprowadzonej analizy dynamiki badanych zjawisk i problemów społecznych w czasookresie 2013 -2015.

Badania zasobów Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej umożliwiły uzyskanie odpowiedzi na pytania dotyczące liczby gospodarstw domowych objętych wsparciem pomocy społecznej, strukturę gospodarstw domowych, liczbę dzieci w gospodarstwach domowych, która korzysta z pomocy społecznej oraz powody ubiegania się o pomoc społeczną.

Poniższy wykres przedstawia pierwszy z badanych wskaźników tj. liczebność gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną.

Wykres 9. Liczba gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną w Gminie Mszana Dolna (2013-2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Charakterystyka gospodarstw domowych korzystających ze wsparcia publicznej pomocy społecznej wskazuje, iż w 2013 roku w systemie pomocy społecznej funkcjonowały 383 rodziny, a w 2015 roku liczba rodzin zwiększyła się do 545. W analizowanym przedziale czasu nastąpiło zwiększenie się liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej o 162 rodziny.

Z poniższej tabeli wynika, iż w 2013 roku największy udział stanowiły gospodarstwa sześciuosobowe i większe, stanowiąc 29,2% ogółu rodzin. Drugim typem rodziny były gospodarstwa jednoosobowe, stanowiące 24,5% ogółu rodzin. Najmniejszy udział posiadały rodziny, w której funkcjonowały 2 osoby – 9,7% ogółu rodzin. W 2015 roku największy udział przypadł dla gospodarstw jednoosobowych, w nieco większym udziale procentowym wynoszącym 28,4%. Na drugim miejscu, z udziałem procentowym wynoszącym 27,7% znalazły się rodziny sześciuosobowe i większe.

Tabela 32. Udział procentowy (%) rodzin korzystających ze wsparcia GOPS w Gminie Mszana Dolna ze względu na liczbę osób w rodzinie (2013-2015)

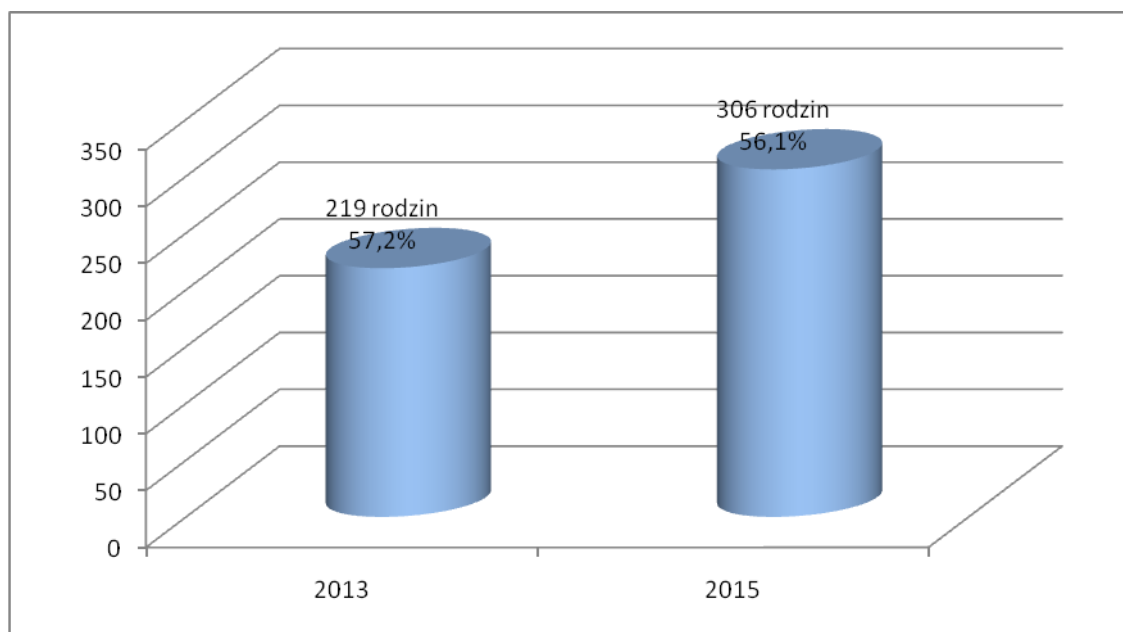
	2013 rok		2015 rok	
	liczba rodzin	%	liczba rodzin	%
1 osoba w rodzinie	94	24,5	155	28,4
2 osoby w rodzinie	37	9,7	40	7,3
3 osoby w rodzinie	40	10,4	47	8,6
4 osoby w rodzinie	49	12,8	55	10,1
5 osób w rodzinie	51	13,3	97	17,8
6 i więcej osób w rodzinie	112	29,2	151	27,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

W oparciu o dane pozyskane z GOPS, można dokonać także analizy dynamiki badanego zjawiska. Analiza ta wskazała, iż w badanym okresie największy wzrost udziału procentowego (pomiędzy 2013 a 2015 rokiem) odnotowano w przypadku gospodarstw jednoosobowych o 3,9 punktów procentowych (zwiększenie się liczby rodzin o 61) oraz gospodarstw pięcioosobowych o 4,5 punktów procentowych (46 rodzin). W pozostałych przypadkach nastąpiło zmniejszenie się udziału procentowego.

W tworzeniu obrazu gospodarstw korzystających ze wsparcia pomocy społecznej w Gminie Mszana Dolna, kolejną istotną cechą była liczba rodzin z dziećmi oraz liczba dzieci w rodzinie. Przeprowadzona analiza danych wskazuje, iż w 2013 roku udział rodzin z dziećmi względem ogółu rodzin objętych pomocą GOPS-u stanowił 57,2% ogółu rodzin, a w 2015 roku zmniejszył się do 56,1%.

Wykres 10. Rodziny z dziećmi objęte wsparciem GOPS w Mszanie Dolnej (2013 i 2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Analiza danych wykazała, że w 2013 roku największe udziały odnotowano wśród rodzin z 2 i z 3 dzieci. Podobna tendencja utrzymywała się w 2015 roku, co pokazuje niższa tabela. Należy również zauważyć tendencję wzrostową wśród rodzin z 2 dziećmi i z 3 dziećmi oraz tendencje (zarówno udział procentowy jak i liczba tych rodzin uległa zwiększeniu).

Tabela 33. Liczba oraz udział procentowy rodzin z dziećmi korzystających z pomocy GOPS w Gminie Mszana Dolna (2013 i 2015)

Liczba dzieci w rodzinie	2013 rok		2015 rok	
	Liczba rodzin	%	Liczba rodzin	%
1 dziecko	46	21,0	64	20,9
2 dzieci	55	25,1	86	28,1
3 dzieci	56	25,6	92	30,1
4 dzieci	46	21,0	53	17,3
5 dzieci	11	5,0	8	2,6
6 dzieci	3	1,4	2	0,7
7 i więcej	2	0,9	1	0,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GOPS

Kolejną cechą, która została poddana analizie statystyczno-socjologicznej jest skład gospodarstwa domowego, uznawany za jeden z zasadniczych determinantów sytuacji życiowej dziecka. W tym przypadku szczególną uwagę zwrócono na to, czy rodzina jest pełna, czy niepełna podkreślając znaczenie socjalizacji do ról rodzinnych (ojca, matki).

Liczba rodzin niepełnych w badanym czasookresie wynosiła 44 i stanowiła w 2013 roku 11,5% ogółu rodzin objętych wsparciem GOPS, a w 2015 roku zmniejszyła się do 6,8% (37 rodzin). Poniższa analiza dotycząca rodzin niepełnych dotyczy także ich składu, pod kątem liczby dzieci.

Tabela 34. Liczba dzieci w rodzinach niepełnych objętych wsparciem GOPS w Gminie Mszana Dolna (2013-2015)

	2013 rok		2015 rok	
	liczba rodzin	%	liczba rodzin	%
1 dziecko	13	29,5	16	43,2
2 dzieci	14	31,8	13	35,1
3 dzieci	14	31,8	6	16,2
4 dzieci i więcej	3	6,8	2	5,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

W rodzinach niepełnych, w 2013 roku dominowały rodziny z 2 i z 3 dziećmi, stanowiące po 31,8% ogółu rodzin niepełnych. W 2015 roku nastąpił wzrost udziału rodzin z 2 dziećmi do 35,1%, spadek udziału rodzin z 3 dziećmi do 16,2%. Dużemu zwiększeniu uległ również udział procentowy rodzin z 1 dzieckiem.

Charakterystyka dominujących problemów społecznych gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną

Kolejnym elementem przeprowadzonej diagnozy była próba określenia, w jakim stopniu odnotowane w ustawie o pomocy społecznej dysfunkcje i problemy społeczne dotyczyły mieszkańców Gminy Mszana Dolna w latach 2013 i 2015. Ustawa ta precyzuje piętnaście przyczyn ubiegania się o pomoc społeczną. Ich struktura w zbiorowości rodzin GOPS została zamieszczona w poniższej tabeli.

Tabela 35. Dominujące powody przyznania pomocy społecznej w Gminie Mszana Dolna (2013 i 2015)

Powód	2013 rok		2015 rok	
	l. rodzin	%	l. rodzin	%
Ubóstwo	197	51,4	230	42,2
Bezrobocie	95	24,8	91	16,7
Niepełnosprawność	141	36,8	142	26,1
Długotrwała lub ciężka choroba	165	43,1	169	31,0
Bezradność w sprawach opiek.- wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego - ogółem	160	41,8	173	31,7
w tym rodziny niepełne	47	12,3	43	7,9
w tym rodziny wielodzietne	127	33,2	142	26,1
Przemoc w rodzinie	7	1,8	6	1,1
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0,0	0	0,0
Alkoholizm	16	4,2	10	1,8
Narkomania	0	0,0	0	0,0
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	2	0,5	0	0,0
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0	0,0	0	0,0
Zdarzenie losowe	4	1,0	0	0,0
Sytuacja kryzysowa	0	0,0	0	0,0
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0,0	0	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Najczęściej spotykanym powodem ubiegania się o pomoc społeczną w latach 2013 i 2015 były uciążliwości wynikające z ubóstwa. Z tego tytułu pomocą w 2013 roku objętych zostało 197 rodzin tj. 51,4% względem ogólnej liczby rodzin, a w 2015 roku 230 rodzin, stanowiąc udział 42,2%. Równie często wśród rodzin wystąpił problem długotrwałej lub ciężkiej choroby, który zdiagnozowano u 43,1% rodzin w 2013 roku i 31,0% w 2015 roku.

Kolejnymi przyczynami ubiegania się o pomoc społeczną były: bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych (ogółem), niepełnosprawność, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych wśród rodzin wielodzietnych. Wymienione powyżej problemy społeczne stanowiły główne dysfunkcje klientów zgłaszających się po pomoc społeczną. Analiza dynamiki zjawiska wykazała wzrost liczby rodzin z problemami: ubóstwa, długotrwałej lub ciężkiej choroby, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

„Pomoc państwa w zakresie dożywiania”.

O skali zagrożenia wykluczeniem społecznym świadczy także liczba dzieci i młodzieży oraz osób objętych programem „Pomoc Państwa w Zakresie Dożywiania”. Pomoc w dożywianiu skierowana jest w szczególności do: dzieci do siódmego roku życia i uczniów do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej.

Ogólna liczba osób objętych programem „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania” wynosiła w 2013 roku 444 osoby, w tym 79 osób to dzieci do 7 roku życia, a 334 to uczniowie do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej. W 2015 roku ogólna liczba zwiększyła się do 524 osoby, w tym 29 to dzieci w wieku przedszkolnym, a 406 to uczniowie szkół. Dzięki programowi, o którym mowa, udzielana jest pomoc w formie: posiłku, świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.

Tabela 36. Liczba dzieci i młodzieży objęta pomocą w ramach programu: „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” w Gminie Mszana Dolna (2013 i 2015)

2013 rok	Ogółem	w tym:		
		dzieci do 7 roku życia	uczniowie do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej	pozostałe osoby otrzymujące pomoc na podstawie art. 7 ustawy o pomocy społecznej
		Ogółem	Ogółem	Ogółem
Rzeczywista liczba osób objętych programem ogółem	444	79	334	49
2015 rok	Ogółem	w tym:		
		dzieci do czasu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej	uczniowie do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej	pozostałe osoby otrzymujące pomoc na podstawie art. 7 ustawy o pomocy społecznej
		Ogółem	Ogółem	Ogółem
Rzeczywista liczba osób objętych programem ogółem	524	29	406	101

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS

14. Prognoza problemów społecznych i celów strategicznych

Zmieniająca się sytuacja demograficzna oznacza - w perspektywie do roku 2021 wzrost osób w wieku senioralnym. Należy podejmować działania zarówno w obszarze opieki jak i aktywizacji osób w wieku senioralnym – np. kluby seniora. W zakresie opieki decydujące o możliwości jak najdłuższego przebywania w dotychczasowym środowisku, poprzez realizację szeroko rozumianej pracy socjalnej z tą grupą społeczną. Osoba, która z powodu stanu zdrowia, nie może przebywać w miejscu zamieszkania winna trafić do placówki całodobowej dostosowanej do jej indywidualnych potrzeb. Mając na uwadze wzrost liczby osób starszych w najbliższych latach należy zadbać o rozwój współpracy z placówkami tego typu. Konieczne jest też systematyczne monitorowanie sytuacji demograficznej i ich trendów w gminie – celem dokonania bieżącej sytuacji demograficznej gminy.

W obszarze aktywizacji należy zadbać o wyrównanie dostępu do usług społecznych, np. klubów, placówek edukacyjnych, kulturalnych i rekreacyjno-sportowych. Uwaga lokalnych polityków społecznych winna koncentrować się nie tylko na pomocy dla samych seniorów, ale także ich rodzin.

Sytuacja materialna osób w wieku senioralnym wymaga wsparcia ze strony publicznej pomocy społecznej. Wraz ze starzeniem się populacji wzrasta liczba osób niepełnosprawnych. Osoby niepełnosprawne są bardzo zróżnicowaną grupą, konieczna jest zatem polityka, która będzie respektować tę różnorodność. Szczególnej uwagi wymagają osoby o złożonych, wielorakich potrzebach uzależniających je od pomocy innych oraz ich rodziny. Niepełnosprawni są często gorzej wykształceni, co zdecydowanie utrudnia ich funkcjonowanie na rynku pracy.

Rodziny posiadające niepełnosprawne dzieci wymagają szczególnej uwagi jeżeli chodzi o ich edukację i aktywny udział w społeczeństwie. Sporych wysiłków wymaga rehabilitacja społeczna i zawodowa osób chorych psychicznie, których systematycznie przybywa, oraz budowa dla tej grupy osób systemu wsparcia.

Analiza przemocy w rodzinie w oparciu o dostępne dane zastane, wskazuje że jej poziom nie będzie w najbliższych latach wzrastał, ale wraz ze wzrostem świadomości społecznej, coraz więcej przypadków przemocy będzie ulegało ujawnieniu. W związku z powyższym instytucje samorządu lokalnego muszą wykazać aktywność w przychodzeniu z pomocą zarówno ofiarom przemocy, jak i poprzez promowanie dostępnych form pomocy dla osób doznających przemocy. Konieczna jest realizacja i rozwój działań profilaktycznych w tym obszarze w ramach realizowanych programów.

Pozycja członków rodziny na rynku pracy silnie wpływa na sytuację finansową gospodarstw domowych. Sytuacja danej osoby na rynku pracy jest uzależniona od poziomu wykształcenia, płci i wieku. Bardzo wyraźnie widać, że wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia maleje zagrożenie ubóstwem oraz wykluczeniem społecznym. Posiadane kwalifikacje oraz kompetencje społeczne zwiększają szansę osób wykluczonych na aktywny udział na otwartym rynku pracy. Tym samym beneficjenci pomocy społecznej wymagają profesjonalnego wsparcia w ramach realizowanej pracy socjalnej przez pracowników socjalnych. Konieczne zatem jest doksztalcanie kadry w tym zakresie. Niezbędne jest również aby były podejmowane aktywne działania GOPS-u na rzecz ich klientów w szczególności osób pozostających bez pracy w ramach realizowanych projektów Unijnych.

Również pomoc finansowa (świadczenia materialne) stają się niezbędnym elementem systemu pomocy celem zmiany ich sytuacji materialnej jak również społeczno- zawodowej i tym samym rodzinnej. Bez tego typu form wsparcia liczba rodzin wykluczonych społecznie będzie systematycznie rosła. Konieczne jest też systematyczne monitorowanie występujących problemów społecznych na obszarze gminy.

15. Monitoring i ewaluacja

Monitoring to systematyczne określanie dynamiki zmian danego zjawiska. Monitoring rozumiany jest jako proces systematycznego zbierania i analizowania danych ilościowych i jakościowych dotyczących prowadzonych działań, wdrażanych projektów bądź całej strategii, tak w aspekcie finansowym jak i rzeczowym. Jego celem jest zapewnienie zgodności realizacji strategii z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i wytyczonymi celami.

Monitoring i ewaluacja zapisów strategicznych polegają na systematycznej ocenie realizowanych działań oraz modyfikacji kierunków działania w przypadku istotnych zmian społecznych, które mogą pojawić się poprzez zmianę regulacji prawnych czy też narastanie poszczególnych dolegliwości społecznych.

Ewaluacja jest częścią procesu podejmowania decyzji, który to polega na wydawaniu opinii o wartości działania poprzez systematyczne, jawne zbieranie i analizowanie o nim informacji w odniesieniu do przyjętych celów, kryteriów i wartości. Ewaluację strategii należy rozumieć jako systematyczne zbieranie informacji na temat działań, charakterystyki i efektów programu w celu ocenienia strategii, poprawy jej skuteczności oraz/lub wsparcia procesu decyzyjnego dotyczącego przyszłego programowania⁶.

Cele prowadzenia ewaluacji można ująć w czterech zasadniczych punktach:

1. kontrola nad działaniem władz publicznych oraz zwiększanie przejrzystości tych działań,
2. zwiększanie skuteczności i efektywności projektów i programów podejmowanych przez sektor publiczny;
3. kształtowanie kierunków i priorytetów działalności sektora publicznego,
4. poznawanie mechanizmów programów i projektów⁷.

Realizacja działań przewidzianych w celach operacyjnych niniejszej strategii odbywać się będzie, w ramach kompetencji poszczególnych komórek organizacyjnych gminy. Potwierdzeniem osiągnięcia wskaźników realizacji działań, o których mowa

⁶ T. Kierzkowski, Ocena (ewaluacja) programów i projektów o charakterze społeczno-gospodarczym w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, Warszawa 2002, s. 19–20.

⁷ Tamże, str. 11

w niniejszym dokumencie, będzie coroczne sprawozdanie z realizacji strategii. Elementami skutecznego monitoringu i ewaluacji będą przede wszystkim:

– **Zespół wdrażający strategię.**

Zespół powinien zostać powołany przez Wójta odrębnym zarządzeniem, a w jego skład mogą wejść m.in.: Sekretarz, Kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz inne osoby wskazane przez Wójta

– **Roczna ocena wdrażania strategii.**

Zespół wdrażający Strategię winien się zbierać przynajmniej raz w roku w celu oceny poziomu wdrożenia poszczególnych celów i kierunków działań zawartych w niniejszym dokumencie. Zespół powinien przedstawić swoją ocenę Wójtowi i Radzie, sugerując przyjęcie proponowanych rozwiązań, np. programów celowych.

16. Planowanie społeczne w strategii rozwiązywania problemów społecznych

Nowe podejście do polityki gminnej wymaga profesjonalnego zarządzania zasobami administracji gminnej oraz realizacji aktywnej polityki społecznej na poziomie samorządu terytorialnego. Realizacja przez gminę lokalnej polityki społecznej odbywa się na podstawie dokumentów strategicznych planowania społecznego. Pierwszym z nich to strategia zintegrowanego rozwoju (ustawa o samorządach i przestrzennym zagospodarowaniu kraju). Druga to strategia rozwiązywania problemów społecznych wyznaczająca de facto cele realizowanej przez samorząd lokalnej polityki społecznej. Przedmiotowe cele polityki społecznej wyznaczają dziedziny, czyli obszary polityki społecznej – rozumianej nie tylko jako działalność praktyczna państwa, ale również jako nauka. Za fundamentalne dziedziny polityki społecznej uznaje się zatem:

- Politykę ludnościową i rodzinną
- Politykę w dziedzinie zatrudnienia, płac, warunków i ochrony pracy;
- Politykę mieszkaniową;
- Politykę w zakresie ochrony zdrowia;
- Politykę oświatową;
- Politykę kulturalną;
- Politykę w zakresie zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej;
- Politykę w zakresie bezpieczeństwa publicznego
- Poziom zorganizowania społeczeństwa obywatelskiego, grup obywatelskich inicjatyw itp.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Mszana Dolna na lata 2016-2021 obejmuje fundamentalne dziedziny polityki społecznej, tym samym staje się dokumentem planistycznym w zakresie lokalnej polityki społecznej, a nie jak to często bywa dokumentem strategicznym w zakresie pomocy społecznej.

17. Metoda tworzenia strategii rozwiązywania problemów społecznych

Przy tworzeniu strategii rozwiązywania problemów społecznych w Gminie Mszana Dolna wybrano metodę MAPS (Metodę Aktywnego Planowania Strategii) z elementami ZOPP (Planowanie Projektu Zintegrowane na Cel) jako najbardziej odpowiednią dla efektywnego i wielokierunkowego przygotowania kierunków polityki społecznej w gminie. Planowanie społeczne oparte na metodzie MAPS i ZOPP bazuje na bezpośrednich wynikach diagnozy społecznej gminy oraz wiedzy ekspertów. Niemniej główną metodą tworzenia strategicznych kierunków działania polityki społecznej w gminie, były analizy dokumentów oraz „burza mózgów”. Pozwoliło to poszczególnym członkom grupy w stosunkowo krótkim czasie zorientować się w poglądach pozostałych uczestników na najważniejsze kwestie, uzgodnić najważniejsze pojęcia oraz wypracować wspólne kierunki działań strategicznych.

Proces konstruowania głównych kierunków polityki społecznej przebiegał według omówionych poniżej czterech etapów:

1. **Analiza problemów-** której celem było zidentyfikowanie głównych grup problemów i kwestii społecznych w gminie w oparciu o wyniki diagnozy oraz dostępne analizy dotyczące poszczególnych działów polityki społecznej i uporządkowanie ich w związku przyczynowo – skutkowe.
2. **Analiza głównych celów polityki społecznej** - które umożliwiły wskazanie i identyfikację strategicznych celów i ich wzajemnej zależności zgodnie z kryterium „cel – środek do jego osiągnięcia”. Celowi generalnemu strategii przypisano cele strategiczne oraz kierunki działań szczegółowych oraz wskazano tzw. przedsięwzięcia, które stanowią podstawę do projektowania projektów socjalnych oraz programów szczegółowych.
3. **Określenie wskaźników relacji-** które umożliwiły wskazanie stopnia realizacji założonych celów w poszczególnych dziedzinach polityki społecznej. Wskaźniki zostały określone liczbowo oraz procentowo. Założono, iż wskaźniki realizacji wskazują zakładaną wartość do osiągnięcia w horyzoncie czasowym do 2021 roku. Niemniej monitoring i ewaluacja stopnia realizacji będzie dokonywana nie rzadziej niż raz w roku. Ze względu na fakt, że strategia będzie obowiązywała od roku 2016 pierwsza cenzura ewaluacyjna zostanie dokonana w roku 2017.
4. **Określenie ram finansowych-** które określają limit środków, które gmina zamierza przeznaczyć na realizację. Określenie ram finansowych na poziomie celów strategicznych poprzedzono analizą kosztów poszczególnych przedsięwzięć w ramach celów strategicznych możliwych źródeł finansowania oraz prognozą finansową na poszczególne lata realizacji strategii. W rozdziale pt. ramy finansowe

zawarto adnotacje, iż zastrzega się możliwość dokonywania korekt ram finansowych ze względu na możliwość dostępności środków finansowych własnych oraz zewnętrznych ze względu na fakt, iż określone ramy finansowe opierają się wyłącznie na prognozie finansowej, która może ulec zmianie.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Mszana Dolna na lata 2016-2021, to pierwszy w historii gminy dokument programowo-wdrożeniowy z zakresu polityki społecznej. Nagromadzenie wielu zjawisk i problemów społecznych doświadczanych przez mieszkańców gminy, to pejsaż okresu zmian społecznych trwających, w tak intensywnej postaci, od 1989 roku.

Wychodząc naprzeciw tym problemom, władze samorządowe realizujące zadania własne wynikające z wielu ustaw i rozporządzeń, przeprowadziły proces planowania społecznego: od inwentaryzacji zjawisk i problemów społecznych poprzez ich diagnozę do Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, która stanowi wyznacznik i podstawę do dalszego planowania społecznego w postaci gminnych programów i projektów z zakresu polityki społecznej.

Naczelną przesłanką przygotowania strategii była koncepcja zrównoważonego rozwoju społecznego i aktywnej polityki społecznej. Ta pierwsza nakazuje brać pod uwagę w trakcie planowania społecznego wszystkie obszary polityki społecznej. Natomiast aktywna polityka społeczna oznacza opracowanie i wdrażanie wygenerowanych w procesie planowania społecznego aktywnych form oddziaływania na zidentyfikowane grupy problemowe.

W celu usprawnienia lektury strategii w rozdziale „planowanie społeczne (...)” zastosowano technikę używaną w tego typu dokumentach, polegającą na szeregowym identyfikowaniu konkretnego przedsięwzięcia. Sposób oznaczania struktury priorytetów, celów, kierunków i przedsięwzięć w strategii ukazuje schemat:

C1 K1 P1

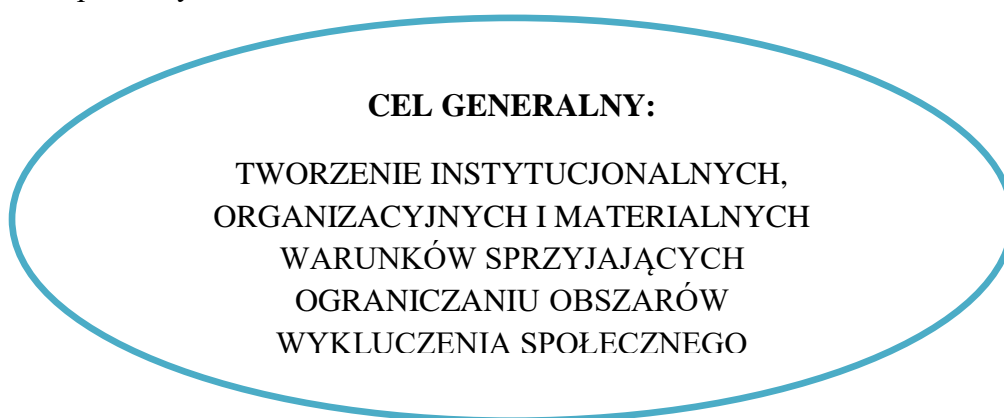
- Cel strategiczny i jego numer (C1)
- Kierunek działań strategicznych w ramach celu strategicznego i jego numer (K1)
- Przedsięwzięcie (P1)

18. Identyfikacja celu generalnego i priorytetów Strategii

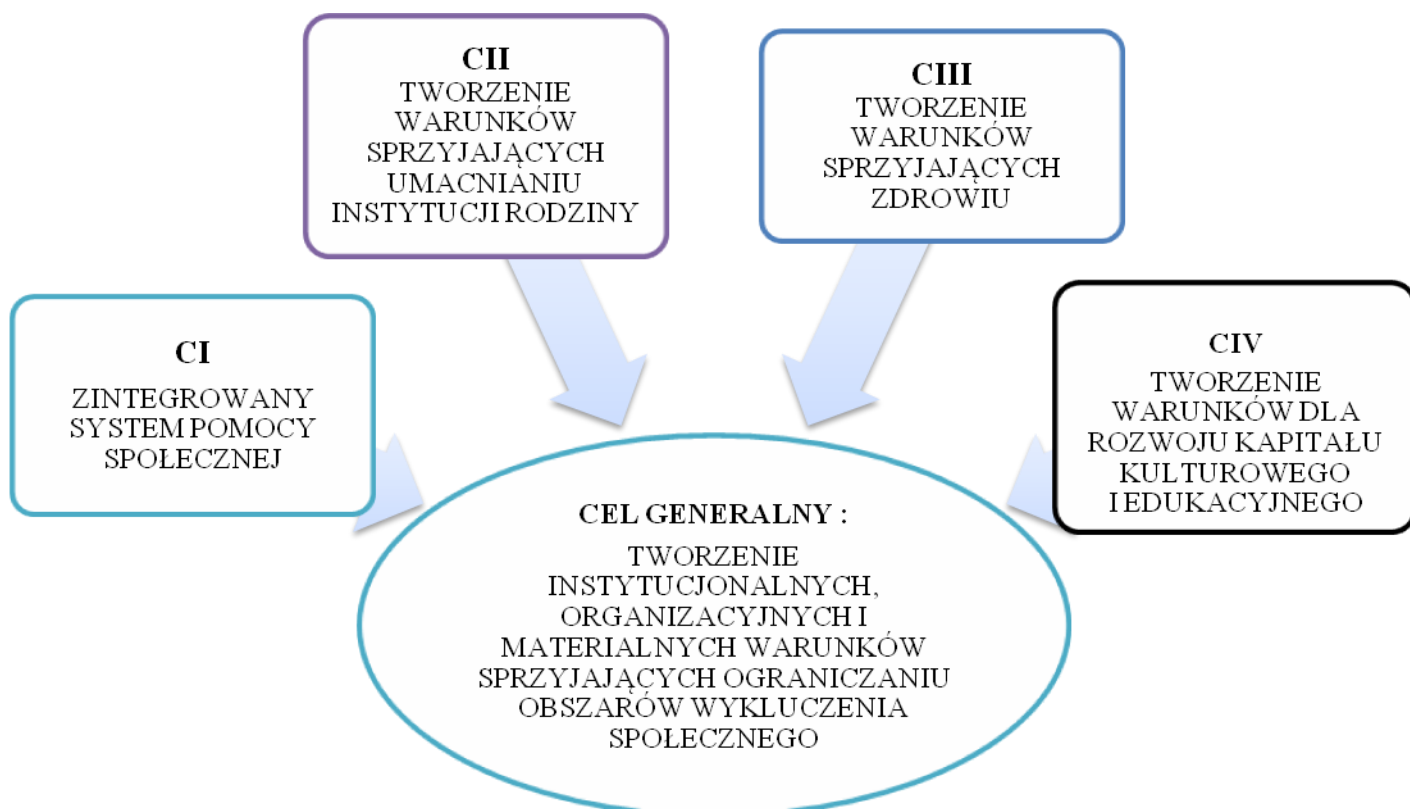
Rozwiązywania Problemów Społecznych

Diagnoza problemów i zjawisk społecznych, przesłanki i dyrektywy płynące z różnych poziomów planowania i zarządzania rządowego i samorządowego oraz cel generalny Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych są podstawą wyznaczania priorytetów przedmiotowej Strategii w zakresie lokalnej polityki społecznej w tym i rozwiązywania kwestii i problemów społecznych, na których koncentrować się będą działania Samorządu Gminy Mszana Dolna do roku 2021.

W wyniku przeprowadzonych analiz oraz konsultacji z Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Mszanie Dolnej przyjęto za cel generalny Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2016-2021:

Wyznaczono 4 cele strategiczne, do których należą:

CELE STRATEGICZNE

CEL STRATEGICZNY	KIERUNEK DZIAŁANIA		PRZEDSIĘWZIĘCIE	
ZINTEGROWANY SYSTEM POMOCY SPOŁECZNEJ	C1K1	Diagnozowanie i monitorowanie problemów społecznych	C1K1P1	Monitorowanie problemów społecznych
	C1K2	System wsparcia na rzecz osób bezrobotnych	C1K2P1	Praca socjalna z bezrobotnymi beneficjentami GOPS
			C1K2P2	Współpraca z instytucjami i/lub podmiotami działającymi w obszarze integracji społeczno- zawodowej osób bezrobotnych.
	C1K3	System wsparcia na rzecz osób ubogich i podlegających wykluczeniu społecznemu	C1K3P1	Zmniejszenie skutków ubóstwa poprzez systematyczną pomoc rzeczową i finansową realizowaną przez GOPS
			C1K3P2	Realizacja pracy socjalnej przez pracowników GOPS na rzecz osób wykluczonych społecznie
	C1K4	Kontynuowanie działań systemu wsparcia dla osób uzależnionych i doznających przemocy	C1K4P1	Kontynuacja działań zespołu interdyscyplinarnego
			C1K4P2	Kontynuacja działań prowadzonych przez punkt konsultacyjny
			C1K4P3	Zapewnienie specjalistycznego poradnictwa osobom z problemem alkoholowym
			C1K4P4	Zacieśnianie współpracy z Ośrodkami Lecznictwa Odwykowego
			C1K4P5	Zapewnienie specjalistycznego poradnictwa osobom doznającym przemocy domowej.
			C1K4P6	Opracowanie i skuteczne wdrażanie gminnych programów z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomani i przemocy domowej.
			C1K4P7	Realizacja działań profilaktycznych wśród dzieci i młodzieży z zakresu uzależnień od alkoholu oraz środków psychoaktywnych.
			C1K4P8	Realizacja działań profilaktycznych wśród dorosłych mieszkańców gminy z zakresu uzależnień od alkoholu oraz środków psychoaktywnych.
	C1K5	Rozwijanie form wsparcia i pomocy na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych	C1K5P1	Stały monitoring sytuacji demograficznej gminy
			C1K5P2	Zapewnienie wsparcia materialnego dla osób starszych i niepełnosprawnych wymagających wsparcia z systemu zabezpieczenia społecznego
			C1K5P3	Współpraca ze Środowiskowymi Domami Samopomocy

			C1K5P4	Wsparcie mieszkańców gminy w wieku senioralnym poprzez stworzenie warunków dla funkcjonowania nieformalnych grup samopomocowych.
			C1K5P5	Zapewnienie dostępności do usług opiekuńczych dla osób starszych
	C1K6	Zintegrowany system pomocy rodzinie dysfunkcyjnej	C1K6P1	Monitoring sytuacji dziecka i rodziny
			C1K6P2	Zapewnienie wsparcia materialnego dla rodzin przejawiających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych.
			C1K6P3	Zapewnienie dostępności do systemu świadczeń rodzinnych.
			C1K6P4	Zwiększenie dostępności specjalistów z zakresu pracy z rodziną niewydolną wychowawczo.
			C1K6P5	Zapewnienie dostępności dla rodzin niewydolnych opiekuńczo-wychowawczych do wsparcia grupowego w zakresie kompetencji społecznych niezbędnych do prawidłowego wypełniania roli rodzica
			C1K6P6	Realizacja programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej
			C1K6P7	Utworzenie mieszkania chronionego
Tworzenie warunków sprzyjających umacnianiu instytucji rodziny	C2K1	Pomoc w zagospodarowaniu czasu wolnego dla dzieci i młodzieży	C2K1P1	Organizacja czasu pozalekcyjnego na terenie szkoły
			C2K1P2	Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży poprzez rozwijanie oferty zajęć sportowych, kulturalnych itp.
	C2K3	Tworzenie warunków do organizowania aktywnego wypoczynku dla dzieci	C2K3P1	Organizacja festynów rodzinnych
	C2K4	Realizacja systemu wsparcia materialnego dla rodzin	C2K4P1	Realizacja systemu stypendialnego dla dzieci i młodzieży
C2K4P2			Realizacja Programów wsparcia materialnego rodzin np. Karta Dużej Rodziny, Rodzina 500+	
Tworzenie warunków sprzyjających zdrowiu	C3K1	Zapewnienie dostępu do stacjonarnej opieki zdrowotnej	C3K1P1	Pełna dostępność do usług medycznych
	C3K2	Promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia	C3K1P2	Promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia oraz profilaktyki zdrowia poprzez współpracę placówek oświatowych, władz samorządowych, organizacji, instytucji i społeczności lokalnej
Tworzenie warunków dla rozwoju kapitału kulturowego oraz edukacyjnego	C5K1	Zapewnienie dostępu dla mieszkańców gminy do oferty kulturalnej oraz edukacyjnej	C5K1P1	Analiza potrzeb kulturalnych oraz edukacyjnych w gminie
			C5K1P2	Dostosowanie oferty kulturalnej oraz edukacyjnej do potrzeb społeczności lokalnej.

			C5K1P4	Zapewnienie dostępu do świetlic szkolnych.
--	--	--	--------	--

19. Wskaźniki realizacji celów

Tabela 37. Tabela wskaźniki realizacji CELU I - (C1) Zintegrowany system pomocy społecznej

Przedsięwzięcia	Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa wskaźnika	Minimalna wartość kumulatywna wskaźnika w latach 2016-2021
Monitorowanie problemów społecznych	Liczba raportów z monitoringu	0	5
Praca socjalna z bezrobotnymi beneficjentami GOPS	Liczba bezrobotnych rodzin objętych pracą socjalną	91	455
Współpraca z instytucjami i/lub podmiotami działającymi w obszarze integracji społeczno- zawodowej osób bezrobotnych.	Liczba podmiotów, z którymi zawarto porozumienie i/lub podpisano list intencyjny o współpracy	1	5
Zmniejszenie skutków ubóstwa poprzez systematyczną pomoc rzeczową i finansową realizowaną przez GOPS	Liczba rodzin objęta wsparciem materialnym z tytułu ubóstwa oraz osób, które są zaliczane do grupy wykluczonych społecznie.	230	1150
Realizacja pracy socjalnej przez pracowników GOPS na rzecz osób wykluczonych społecznie.	Liczba osób, które zostały objęte pracą socjalną przez pracowników GOPS	532	2660
Kontynuacja działań zespołu interdyscyplinarnego	Liczba zespołów interdyscyplinarnych	1	1
Zapewnienie specjalistycznego poradnictwa osobom z problemem alkoholowym.	Liczba osób z problemem alkoholowym i/lub z otoczenia osoby z problemem alkoholowym, którym udzielono porady.	24	120

Współpraca z Ośrodkami Lecznictwa Odwykowego	Liczba skierowanych wniosków o objęcie leczeniem odwykowym	14	70
Opracowanie i skuteczne wdrażanie gminnych programów z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomani i przemocy domowej.	Liczba raportów z monitoringu i ewaluacji z programu	1	5
Realizacja działań profilaktycznych wśród dzieci i młodzieży z zakresu uzależnień od alkoholu oraz środków psychoaktywnych.	Liczba spotkań z dziećmi i młodzieżą w zakresie profilaktyki uzależnień od alkoholu oraz środków psychoaktywnych	10	50
Stały monitoring sytuacji demograficznej gminy – analiza trendów demograficznych	Coroczny raport z analizy trendów demograficznych	1	5
Zapewnienie wsparcia materialnego dla osób starszych i niepełnosprawnych wymagających wsparcia z systemu zabezpieczenia społecznego	Liczba rodzin w których funkcjonują osoby w wieku powyżej 60 roku życia objęta wsparciem materialnym przez GOPS	77	385
Zapewnienie dostępności do usług opiekuńczych dla osób starszych terenu gminy.	Liczba osób objęta usługami opiekuńczymi	0	5
Monitoring sytuacji dziecka i rodziny	Liczba raportów	1	5
Zapewnienie wsparcia materialnego dla rodzin przejawiających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych.	Liczba rodzin objętych wsparciem GOPS z tytułu niewydolności opiekuńczo - wychowawczej	173	865
Zwiększenie dostępności specjalistów z zakresu pracy z rodziną niewydolną wychowawczo.	Liczba rodzin objęta wsparciem asystenta rodziny	10	50
Realizacja programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	Liczba raportów z monitoringu	1	2
Utworzenie mieszkania chronionego	Liczba mieszkań chronionych	0	1

Tabela 38. Wskaźniki realizacji CELU II – (C2) Tworzenie warunków sprzyjających umacnianiu instytucji rodziny

Przedsięwzięcia	Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa wskaźnika	Minimalna wartość kumulatywna wskaźnika w latach 2016-2021
Realizacja systemu stypendialnego dla dzieci i młodzieży	Liczba dzieci i młodzieży objęta systemem stypendialnym	30	150
Realizacja Programów wsparcia materialnego rodzin np. Pierwszy Dzwonek, Karta Dużej Rodziny	Liczba rodzin objęta wsparciem w ramach programu Pierwszy Dzwonek	214	1070

Tabela 39. Wskaźniki realizacji CELU III - (C3) Tworzenie warunków sprzyjających zdrowiu

Przedsięwzięcia	Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa wskaźnika	Minimalna wartość kumulatywna wskaźnika w latach 2016-2021
Pełna dostępność do usług medycznych	Liczba placówek medycznych świadczących usługi medyczne w ramach kontraktu NFZ w zakresie podstawowej opieki medycznej	5	5
Promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia oraz profilaktyki zdrowia poprzez współpracę placówek oświatowych, władz samorządowych, organizacji, instytucji i społeczności lokalnej	Liczba współpracujących organizacji, instytucji, placówek	5	5

Tabela 40. Wskaźniki realizacji CELU IV - (C4) Tworzenie warunków dla rozwoju kapitału kulturowego oraz edukacyjnego

Przedsięwzięcia	Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa wskaźnika	Minimalna wartość kumulatywna wskaźnika w latach 2016-2021
Analiza potrzeb kulturalnych oraz edukacyjnych w gminie.	Liczba przeprowadzonych analiz kulturalnych oraz edukacyjnych	0	5
Dostosowanie oferty kulturalnej oraz edukacyjnej do potrzeb społeczności lokalnej.	Opracowanie corocznych programów w zakresie polityki edukacyjnej oraz kulturalnej	0	5

20. Podmioty odpowiedzialne, źródła finansowania

Przedsięwzięcia							Podmioty odpowiedzialne	Źródła finansowania
	2016	2017	2018	2019	2020	2021		
Monitorowanie problemów społecznych	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, Powiatowy Zespół ds.Orzekania, PUP, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Praca socjalna z bezrobotnymi beneficjentami GOPS	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, PUP, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Współpraca z instytucjami i/lub podmiotami działającymi w obszarze integracji społeczno- zawodowej osób bezrobotnych.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, PUP, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Zmniejszenie skutków ubóstwa poprzez systematyczną pomoc rzeczową i finansową realizowaną przez GOPS	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Realizacja pracy socjalnej przez pracowników GOPS na rzecz osób wykluczonych społecznie.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, , GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła

Kontynuacja działań zespołu interdyscyplinarnego	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Zapewnienie specjalistycznego poradnictwa osobom z problemem alkoholowym.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, , GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Współpraca z Ośrodkami Lecznictwa Odwykowego	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, Powiatowy Zespół ds.Orzekania, PUP, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Zapewnienie specjalistycznego poradnictwa osobom doznającym przemocy domowej.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Opracowanie i skuteczne wdrażanie gminnych programów z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomani i przemocy domowej.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, , GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Realizacja działań profilaktycznych wśród dzieci i młodzieży z zakresu uzależnień od alkoholu oraz środków psychoaktywnych.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz

								inne źródła
Realizacja działań profilaktycznych wśród dorosłych mieszkańców gminy z zakresu uzależnień od alkoholu oraz środków psychoaktywnych.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR,, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Stały monitoring sytuacji demograficznej gminy	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, Powiatowy Zespół ds.Orzekania, PUP, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Zapewnienie wsparcia materialnego dla osób starszych i niepełnosprawnych wymagających wsparcia z sytemu zabezpieczenia społecznego	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, Powiatowy Zespół ds.Orzekania, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Współpraca z Środowiskowymi Domami Samopomocy	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, Powiatowy Zespół ds.Orzekania, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Wsparcie mieszkańców gminy w wieku senioralnym poprzez stworzenie warunków dla funkcjonowania nieformalnych grup samopomocowych.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, Powiatowy Zespół ds.Orzekania, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła

Zapewnienie dostępności do usług opiekuńczych dla osób starszych z terenu gminy.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, Powiatowy Zespół ds.Orzekania, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Monitoring sytuacji dziecka i rodziny	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Zapewnienie wsparcia materialnego dla rodzin przejawiających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Zwiększenie dostępności specjalistów z zakresu pracy z rodziną niewydolną wychowawczo.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Realizacja przez Ośrodek Pomocy Społecznej w zakresie dożywiania dzieci i młodzieży z rodzin ubogich oraz niewydolnych opiekuńczo – wychowawczych.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Realizacja programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz

								inne źródła
Utworzenie mieszkania chronionego		X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Organizacja czasu pozalekcyjnego na terenie szkoły	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS, OK	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży poprzez rozwijanie oferty zajęć sportowych, kulturalnych itp.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS, OK	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Organizacja festynów rodzinnych	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR,GOPS, OK	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Organizacja rodzinnych zawodów sportowych z wykorzystaniem bazy rekreacyjnej i sportowej.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS, OK	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła

Realizacja sytemu stypendialnego dla dzieci i młodzieży	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Realizacja Programów wsparcia materialnego rodzin np. Pierwszy Dzwonek, Karta Dużej Rodziny, Rodzina 500+	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Pełna dostępność do usług medycznych	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia oraz profilaktyki zdrowia poprzez współpracę placówek oświatowych, władz samorządowych, organizacji, instytucji i społeczności lokalnej	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła
Analiza potrzeb kulturalnych oraz edukacyjnych w gminie.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS, OK	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze Unii Europejskiej oraz inne źródła

Dostosowanie oferty kulturalnej oraz edukacyjnej do potrzeb społeczności lokalnej.	X	X	X	X	X	X	Zasoby gminy oraz jedn.organiz. gminy, PCPR, GOPS, OK	Budżet Państwa, budżet gminy, środki celowe funduszy krajowych, fundusze UE oraz inne źródła
--	---	---	---	---	---	---	---	--

21. Ramy finansowania działań określonych w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Mszana Dolna na lata 2016-2021

<i>Cele operacyjne</i>		<i>Rok</i>	<i>Ramy finansowania</i>
1.	Zintegrowany system pomocy społecznej	2016	1 021 448
		2017	1 021 448
		2018	1 021 448
		2019	1 021 448
		2020	1 021 448
		2021	1 021 448
2.	Tworzenie warunków sprzyjających umacnianiu instytucji rodziny	2016	11 812 720
		2017	11 812 720
		2018	11 812 720
		2019	11 812 720
		2020	11 812 720
		2021	11 812 720
3.	Tworzenie warunków sprzyjających zdrowiu	2016	0
		2017	0
		2018	0
		2019	0
		2020	0
		2021	0
4.	Tworzenie warunków dla rozwoju kapitału kulturowego oraz edukacyjnego	2016	50 000
		2017	50 000
		2018	50 000
		2019	50 000
		2020	50 000
		2021	50 000

Ramy finansowe będą aktualizowane corocznie w oparciu o dostępne środki budżetu Gminy Mszana Dolna oraz dostępne środki zewnętrzne.

22. Spis tabel

Tabela 1. Powierzchnia użytkowa (ha) Gminy Mszana Dolna (2014)-----	13
Tabela 2. Struktura mieszkańców Gminy Mszana Dolna wg miejscowości zamieszkania (2013 i 2015)-----	15
Tabela 3. Ekonomiczne grupy wiekowe w Gminie Mszana Dolna (2013 i 2015)-----	16
Tabela 4. Ekonomiczne grupy wiekowe mieszkańców Gminy Mszana Dolna (2013 i 2015)-----	16
Tabela 5. Struktura mieszkańców Gminy Mszana Dolna wg edukacyjnych grup wiekowych (2013 i 2015)-----	20
Tabela 6. Udział procentowy mieszkańców Gminy Mszana Dolna wg edukacyjnych grup wiekowych oraz miejscowości zamieszkania (2013)-----	20
Tabela 7. Udział procentowy mieszkańców Gminy Mszana Dolna wg edukacyjnych grup wiekowych oraz miejscowości zamieszkania (2015)-----	21
Tabela 8. Mieszkańcy Gminy Mszana Dolna w wieku powyżej 85 lat wg miejsca zamieszkania oraz Współczynnik Wsparcia Międzypokoleniowego (2013 i 2015)-----	22
Tabela 9. Urodzenia, zgony, przyrost naturalny w Gminie Mszana Dolna wg miejscowości (2013 i 2015)-----	24
Tabela 10. Małżeństwa w Gminie Mszana Dolna (2013 i 2015)-----	24
Tabela 11. Liczba dzieci uczęszczających do różnych form wychowania przedszkolnego w Gminie Mszana Dolna w roku szkolnym 2015/2016-----	26
Tabela 12. Porady lekarskie na terenie Gminy Mszana Dolna w 2014 roku-----	30
Tabela 13. Ludność na aptekę ogólnodostępną wg gmin powiatu limanowskiego (2014)-----	31
Tabela 14. Wybrane stwierdzone przestępstwa w Gminie Mszana Dolna wg rodzaju i miejscowości zdarzenia w 2015 roku-----	33
Tabela 15. Mieszkańcy zarejestrowani w PUP oraz ich udział procentowy w ogólnej liczbie mieszkańców danej miejscowości, w Gminie Mszana Dolna (2013, 2015)-----	36
Tabela 16. Liczba osób bezrobotnych oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna w latach wg czasu pozostawania bez pracy-----	36
Tabela 17. Liczba bezrobotnych oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, wg czasu pozostawania bez pracy i miejscowości zamieszkania (2013)-----	37
Tabela 18. Liczba bezrobotnych oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, wg czasu pozostawania bez pracy i miejscowość zamieszkania (2015)-----	37
Tabela 19. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna względu na wiek (2013 i 2015)-----	39
Tabela 20. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, ze względu na wiek i miejscowość zamieszkania (2013)-----	39
Tabela 21. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, ze względu na wiek i miejscowość zamieszkania (2015)-----	39
Tabela 22. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, ze względu na wykształcenie (2013 i 2015)-----	40
Tabela 23. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna ze względu na wykształcenie i miejscowość zamieszkania (2013)-----	40
Tabela 24. Liczba osób bezrobotnych (PUP) oraz ich udział procentowy w Gminie Mszana Dolna, ze względu na wykształcenie i miejscowość zamieszkania (2015)-----	41

Tabela 25. Osoby zaliczone do stopnia niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem -----	45
Tabela 26. Osoby zaliczone do stopnia niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem -----	45
Tabela 27. Osoby zaliczone do stopnia niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem -----	46
Tabela 28. Osoby zaliczone do stopnia niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem -----	47
Tabela 29. Osoby do 16 roku życia, zaliczone do niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu z uwzględnieniem przyczyny niepełnosprawności, mieszkający na terenie Gminy Mszana Dolna (2013 i 2015)-----	48
Tabela 30. Osoby do 16 roku życia, zaliczone do niepełnosprawności prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu z uwzględnieniem przyczyny niepełnosprawności, mieszkający na terenie Gminy Mszana Dolna (2013 i 2015)-----	48
Tabela 31. Liczba osób niepełnosprawnych (klienci PCPR), ze wzgl. na płeć zamieszkałych na terenie Gminy Mszana Dolna, które otrzymały dofinansowania z PCPR (2013 i 2015)-----	49
Tabela 32. Interweniowanie oraz reagowanie właściwych służb na stosowanie przemocy w rodzinie w Gminie Mszana Dolna (2015)-----	52
Tabela 33. Udział procentowy (%) rodzin korzystających ze wsparcia GOPS w Gminie Mszana Dolna ze względu na liczbę osób w rodzinie (2013-2015)-----	60
Tabela 34. Liczba oraz udział procentowy rodzin z dziećmi korzystających z pomocy GOPS w Gminie Mszana Dolna (2013 i 2015)-----	62
Tabela 35. Liczba dzieci w rodzinach niepełnych objętych wsparciem GOPS w Gminie Mszana Dolna (2013-2015)-----	62
Tabela 36. Dominujące powody przyznania pomocy społecznej w Gminie Mszana Dolna (2013 i 2015)-----	63
Tabela 37. Liczba dzieci i młodzieży objęta pomocą w ramach programu: „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” w Gminie Mszana Dolna (2013 i 2015)-----	64
Tabela 38. Tabela wskaźniki realizacji CELU I - (C1) Zintegrowany system pomocy społecznej---	76
Tabela 39. Wskaźniki realizacji CELU II – (C2) Tworzenie warunków sprzyjających umacnianiu instytucji rodziny -----	78
Tabela 40. Wskaźniki realizacji CELU III - (C3) Tworzenie warunków sprzyjających zdrowiu -----	79
Tabela 36. Wskaźniki realizacji CELU IV - (C4) Tworzenie warunków dla rozwoju kapitału kulturowego oraz edukacyjnego -----	80

23.Spis wykresów

Wykres 1. Liczba ludności w Gminie Mszana Dolna -----	14
Wykres 2. Liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadająca na 1 miejsce z placówce wychowania przedszkolnego, w latach 2013-2014 w Gminie Mszana Dolna-----	27
Wykres 3. Współczynnik skolaryzacji brutto dla powiatu limanowskiego i Gminy Mszana Dolna (2013-2015)-----	28
Wykres 4. Ludność na aptekę ogólnodostępną wg gmin powiatu limanowskiego (2014)-----	31
Wykres 5. Wybrane rodzaje przestępstw stwierdzonych w Gminie Mszana Dolna (2015) -----	32
Wykres 6. Stopa bezrobocia rejestrowanego dla powiatów podregionu nowosądeckiego: nowosądecki, limanowski i gorlicki (2013 -2015)-----	35
Wykres 7. Zespół Interdyscyplinarny – liczba osób objęta działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Mszana Dolna (2015)-----	51
Wykres 8. Liczba osób z problemem alkoholowym w Gminie Mszana Dolna (2014) -----	54

Wykres 9. Liczba gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną w Gminie Mszana Dolna (2013-2015)-----	60
Wykres 10. Rodziny z dziećmi objęte wsparciem GOPS w Mszanie Dolnej (2013 i 2015)-----	61

24. Spis map

Mapa 1. Podział administracyjny gminy	12
Mapa 2. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców danej miejscowości w Gminie Mszana Dolna (2015).....	17
Mapa 3. Udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców danej miejscowości w Gminie Mszana Dolna (2015)	18
Mapa 4. Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców danej miejscowości w Gminie Mszana Dolna (2015)	19
Mapa 6. Udział procentowy osób w wieku powyżej 85 lat (w stosunku do mieszkańców danej miejscowości) w Gminie Mszana Dolna.....	22
Mapa 6. Udział procentowy osób zarejestrowanych w PUP przez okres powyżej 24 miesiące- mieszkańcy Gminy Mszana Dolna (2015)	38

